

I. SLAVICI

Sbuciumări Po-
litice la Români
: din Ungaria :

BUCUREȘTI

«MINERVA», — Institut de Arte
Grafice și Editură. — Bulevardul
Academiei 3. — Edgar-Quinet, 4.

1911

ZBUCIUMĂRI POLITICE LA
ROMÂNII DIN UNGARIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. SLAVICI

SBUCIUMĂRI POLITICE

LA

ROMÂNII DIN UNGARIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201503214

BUCUREȘTI

«MINERVA», Institut de Arte
Grafice și Editură, B-dul Aca-
demiei 3 — Str. Edgar Quinet 4.

1911

1910

Această dare de seamă a fost făcută încă astă-vară, în curând după întrunirea dietei ungare și mai înainte de a fi luat d. Dr. Ioan Mihaș asupra sa sarcina de a restabili buna înțelegere între frunțașii Românilor din regatul ungar, dar publicarea ei a fost amânată pentru-ca să nu se poată zice, că am zădărnicit prin intervenirea mea bunele silințe ale celor ce stăruiau pentru pacea de toți dorită.

E cestiune de bună credință să public neschimbat ceea ce am scris atunci, și rămâne să-mi dau la sfârșit părerea asupra celor petrecute de atunci și până acum.

Asupra unui singur lucru țin să stăruiesc chiar acum.

Am făcut și eu încercarea de a găsi un teren comun, pe care frunțașii Românilor din regatul ungar pot să lucreze împreună, dar am ajuns la convingerea, că buna înțelegere e între dânșii peste putință câtă vreme nu sunt cu toții de bună credință.

Când și-a exprimat convingerea, că nu e și pentru

Români loc în viața constituțională a actualului regat ungar, Generalul Traian Doda s'a retras din dieta ungară și din viața publică a Ungariei, în care nu mai aveà rost.

Atunci dar, când au luat hotărârea de a se organiza, ca să-și trimită oamenii de încredere în dieta ungară, Românii din regatul ungar au admis, că se poate asigura și pentru dânșii libertatea de dezvoltare în actualul stat ungar și au luat angajamentul de a face tot ceea ce omenește e cu putință, ca să și-o și asigureze.

Buna înțelegere e cu putință numai între aceia, care, luând odată angajamentul acesta, se și țin de el și nu urmăresc prin lucrarea lor politică alte scopuri.

D. Dr. Iuliu Maniu va fi fost de bună credință când a făcut în public declarațiunea, că cestiunea română n'o să poată fi rezolvată decât după-ce se va fi schimbat actuala organizațiune a statului ungar ; făcând însă declarațiunea aceasta, D-sa se pune în conflict cu aceia dintre concetățenii sei români, care țin să eie parte la viața publică a patriei lor și acum, mai nainte de a se fi făcut schimbarea în organizațiunea ei.

De bună credință e și d. Aurel Popovici când susține la Viena și la București, că numai într-o monarhie habsburgică unitară pot să-și asigureze Românii libertatea de dezvoltare ; spuind-o înse aceasta și'n coloanele unui ziar din Brașov, d-sa bagă zizanie între frații săi.

Cu atât mai vârtos bagă zizanie între frați cei ce spun și azi, și mâne, că restabilirea unității în organizațiunea monarhiei habsburgice nu e cu putință și că Românii din țările subjugate nu se vor bucura de libertatea de dezvoltare decât după ce se vor fi unit cu frații lor din regatul român.

Chiar și dacă n'ar mai fi la mijloc și interese particulare ori alte înrâuriri nemărturisite, sunt destul aceste patru curențe pentru-ca oamenii cu inima curată să se înțeleagă și ei cu anevoiia între dânșii, și urâtele dezbinări ce s'au dat pe față în timpul celor din urmă câteva luni se trăgănează pe'nfundate de ani de zile.

De oare-ce nu e vorba de interese particulare, ci de cauza poporului român, și de oare-ce deocamdată nu putem nici să schimbăm organizația statului ungar, nici să restabilim unitatea monarhiei habsburgice, nici mai ales să prefacem harta Europei, e cestiune de bun simț să ne călcăm cu toții pe inimă și să sprijinim pe cei ce tot mai cred, că se poate asigura pentru Români libertatea de dezvoltare și'n actualul stat ungar.

Trebuia s'o facem aceasta mai ales la începutul anului acum trecut, când oameni cu mare trecere la poporul maghiar au declarat în fața lumii, că țin să li se asigureze Românilor în statul ungar libertatea de dezvoltare și să se restabilească buna înțelegere între poporul român și cel maghiar. Chiar și cei ce pun la îndoială sinceritatea acestei declarațiuni ori nu cred, că are actualul guvern

ungar destulă pricepere și destulă autoritate, ca să rezolve cestiunea naționalităților, ba tocmai ei trebuiau să se ferească de ori-și-ce faptă, care produce aparența, că Românii sunt cei ce zădărnicesc bunele silințe ale actualilor consilieri ungari ai Impăratului și Regelui Francisc Iosif I.

În loc de aceasta s'au deslănțuit patimile și oamenii s'au năpustit unii asupra altora cu atâta înverșunare, încât n'a mai rămas între frunțașii Românilor din regatul ungar nici un om cu fața curată.

După ce ani de zile de-arândul s'a urmat lupta nu numai cu mare desfășurare de puteri și cu jertfe grele, ci și cu multă pricepere, în fața situațiunii hotărâtoare n'a mai fost nimeni în stare să deie răspuns la întrebarea «Ce vor Românii din regatul ungar?»

Numai aici puteau să ajungă lucrurile cu oameni, care-și închipuiesc, că politică va să zică a profita de împrejurări și de slăbiciunea oamenilor ori de nepriceperea lor pentru-ca una gândind alta să zici și una zicând alta să faci.

În urma silințelor de a amăgi lumea s'au produs conflictele, care au făcut pe partidul național în timpul campaniei electorale incapabil de acțiune, în urma acelor silințe au fost «omorâte» unul după altul cele două organe de publicitate ale partidului, în urma acelor-și silințe s'a produs desbinarea în comitetul central al partidului, și zadarnice au să rămâie silințele de a restabili buna înțelegere între

luptători — câtă vreme ei nu sunt toți de bună credință.

Adevărul este, că Românii cei mulți și adevărați, fie funcționari publici, fie preoți ori învățători, fie neguțători, meșteșugari ori plugari țin să li se asigureze în țara lor puțința de a-și urmări lucrarea în toată liniștea.

Cel ce altfel zice spune un neadevăr și'nvrăjbește lumea.

Rostul acestei publicațiuni.

«Lasă cerneala să ți se usuce'n pană! — mi-
zis, răpus de amărăciune, unul dintre copiii mei.
Nu e vrednic de scrisa ta publicul, care nu s'a
resvrătit citind ocările ce ți-au fost adresate până
chiar și prin coloanele unor ziare infiripate cu
ajutorul tău.»

Așa ar trebui să și fac, dacă ar fi vorba numai
de mine.

Sunt om de sase zeci și doi de ani, dintre care
patru zeci au fost petrecuți în lucrare pentru ridi-
carea nivelului moral și intelectual al neamului
românesc, și, dacă prin lucrarea ce-am săvârșit în
timp atât de îndelungat ca scrietor, ca dascăl, ca
ziarist și ca luptător politic nu am putut să-mi
asigurez nici macar cruțarea cuvenită vârstei mele,
nu-mi rămâne decât să mă'npac cu gândul, că în
zadar am ostenit, să sufăr și să rabd retras în-
tr'un colț.

Publicul sunt inse fel de fel de oameni, dintre
care cei mai mulți, căutând fiecare de treburile

sale, nu au răgaz să-și deie seamă, dacă e ori nu adevărat ceea ce li se spune fie'n pripă ori în lipsă de pricepere, fie cu gând ascuns ori din răutate, și astfel ușor li se'ntâmplă să fie amăgiți.

Nu dar din propriul meu îndemn, nici din neastâmpăr, nici ca să mă apăr ori ca să sprijinesc pe alții am luat pana'n mână, ci strâmtorat de împrejurări și silit de oameni, ca să spun adevărul și să luminez pe cei amăgiți.

Eu sunt un singur om, care poate să peară strivit de nevoile vieții și acoperit de ocările celor cu apucături rele, iar copiii mei, scârbiți de cele ce văd, pot să-și peardă toate iluziunile; mi-e destul ca azi câțiva și mâne iar alți câțiva să se pătrundă de convingerea, că este în interesul neamului românesc, ca publicul român să nu fie amăgit și ca să n'o mai pată și alții ca mine.

Să'mplinesc patru-zeci de ani de când am publicat în *Convorbiri Literare* studiul «Noi și Mahiarii», în care am desfășurat vederi, pe care le am și azi, și de atunci și până acum am publicat mult și multe, am luat parte la mișcările noastre culturale și la cele politice și m'am făcut încetul cu încetul tuturoră cunoscut ca om, care cunoaște oamenii și împrejurările, e dumirit asupra trecutului și știe să spună ceea ce simte ori gândește. Cei nevoiți a mă ocări nu puteau deci să mă prezente drept om lipsit de pricepere, pe spusele căruia nu se poate pune temeiul. Mi-au găsit dar

un singur păcat: că sunt sărac — acum la vreme de bătrânețe.

Mărturisesc fără de sfială, că ei au dreptate, când spun, că mă lupt cu nevoi de tot grele, ba, dacă e cineva, căruia îi face lucrul acesta plăcere, îl încredințez, că nevoile sunt cu mult mai grele de cum și le poate închipui.

Cei ce au citit însă scrierile mele, foștii mei elevi și fostele mele eleve, cei ce s'au încălzit citind articolele scrise de mine, cei ce s'au însoțit cu mine în lucrări culturale ori în lupte politice, colegii mei de tot felul și oamenii cu inima curată trebuie să'ntrebe: Cum se face, că Ioan Slavici n'a fost în stare să-și agonisească avere și are să trăiască dimpreună cu șase copii din o pensie de 95 lei pe lună? ¹⁾

A fost el un om molatec, care și-a petrecut viața'n trândăvie? Nu s'a priceput el la nimic? A fost el, cum adese-ori se'ntâmplă, om ușuratic, desfrânat ori risipitor? L'a văzut cineva făcând chefuri, desfîndând sticle de șampanie ori petrecând cu femei? Îl știe cineva dând la casa lui mese ori soarele, făcând lux în mobilă și'n îmbrăcăminte, ducându-și familia pe la teatre, pe la concerte, pe la baluri ori în călătorii?

¹⁾ Azi am ajuns să răsflu mai ușor: dau lecțiuni la școala comunității evanghelice din București, care soției repositului I. Cionca i-a asigurat o pensie de 180 l. pe lună, deși nu-i se făcuseră repositului rețineri.

Aceasta nu e o cestiune personală, ci una din notele caracteristice ale timpului, în care trăim.

Am spus-o'n multe rânduri și o spun cu atât mai vârtos acum, că eu nu din râvnă națională, ci din iubire de oameni am susținut și susțin cauza poporului român. Am ostenit, am luptat și am adus jertfe — nu pentru-că îmi sunt frați de sânge Români, ci pentru-că iau parte la durerile lor. Ceeace m'a răzvrătit și m'a mânat înainte sunt marile nedreptăți ce li se fac. Nedreptăți însă nu le fac Românilor numai Maghiarii, Nemiții, Rușii, Rutenii, Sârbii și Grecii, ci totodată și mulți dintre cei ce se socotesc și ei Români.

Dacă m'am îmbărbătat deci să lovesc fără de cruțare în Maghiari și'n cei uniți cu dânșii, trebuia să am cu atât mai vârtos bărbăția de a înfruntă urgia acelora dintre Români, care profită de nepriceperea fraților săi ori de strâmtorările lor, ca să-i amăgească, și-i asuprese, sug măduva din oasele lor ori le otrăvesc sufletele propagând demoralizarea în mijlocul lor.

În luptă cu aceștia am fost răpus.

Simțindu-se jigniți de lucrarea mea, Maghiarii m'au tras în judecată, m'au osândit și m'au aruncat în temniță, dar au lăsat neatinsă onorabilitatea mea personală, m'au tratat cu cruțare și au fost cu deosebire binevoitori față cu familia mea.

Dușmanii români ai neamului românesc n'au îndrăznit să mă tragă'n judecată, ci m'au osândit în taină, și-au dat silința să mă despoaie pitiș și

pe șoptite de onorabilitatea mea personală, mi-au insultat și prigonit soția și copiii și-au născocit fel de fel de apucături, ca să mă ruineze și să-mi facă viețuirea peste putință.

N'o spun aceasta, ca să mă plâng, ci pentru-ca cititorii mei să se pătrundă de convingerea, că sunt săraci cu duhul cei ce le-au spus, că miseria m'a împins să mă lepăd de convingerile mele și să-mi vând neamul.

N'ași fi avut decât să mă dau după păr ori să tac, făcându-mă că nu văd, nu aud și nu știu nimic — pentru-ca să-mi asigurerez o pozițiune și să-mi agonisesc avere.

Sunt acum atâți și atâți ani i-am făcut lui Mihailescu propunerea, ca să mă duc de la Iași la București și să lucrăm împreună în redacțiunea ziarului «*Timpul*».

El mi-a dat următorul răspuns :

Iași, 12 Octomvrie, 877.

DRAGĂ IENI,

Dacă m'ar hotărî cineva să vin la București, ai fi tocmai tu. A-ți spune pe larg câte împrejurări contribue a-mi face Iașii nesuferiți, ar însemnă a scrie volume; destul că-i Krähwinkel, unde toată lumea se ocupă de un om, ori cât de călugăr ar fi, ori cum mi-ar semăna mie. Unaustehlich!

Dar n'am cu ce veni. Asta m'a făcut să-mi țin gura pân' acuma. — 100 de fr. am pe lună; din ce dracu să plec? Am și bagajie: cărți, manuscripte, cioboate vechi, lăzi cu șoareci și molii, populate la încheieturi cu deosebite naționalități de ploșnițe. Cu ce să transport aceste roiri de avere, mobilă în sens larg al cuvântului. In acest sens îi scriu și maestrului nostru.

A nu munci și a nu avea — just.
 A nu munci și a avea — superb!
 A munci ca mine și a nu avea — deplorabil!
 A munci și a avea — just.

Prin urmare dejă considerentul din urmă m'ar face să vin la București pe aripele lui Aiolos, — (E'ol hoch-poetisch).

Așa dar bani de drum și vin.

Al tău sumo cum amore.

M. EMINESCU¹⁾.

Nu mai încape nici o îndoială, că eră mare miseria, în care trăia Eminescu. Numai unui om lipsit de judecată și de firescul simțământ de pietate ar putea însă să-i treacă prin minte gândul, că, făcând propunerea, eu am fost samsar, care face vânătoare de suflete, iar Eminescu, primind-o, și-a vândut condeiul și-a intrat în simbria cui-va. El a primit propunerea fiind-că eră convins, că va putea să lucreze cum îl mână firea lui. Dacă l'ar fi vărsat cineva de sus până jos în aur, el tot n'ar fi intrat în redacțiunea ziarului «Românul», ca să lucreze alături cu sectarul «Gedem», ori cu «dolichodactilul» Costinescu. Știm cu toții, că li s'a făcut multora urgisit și a trăit și mai departe 'n miserie, dar a rămas stăpân pe condeiul său câtă vreme a fost în stare să-l poarte.

Sunt câțiva ani în urmă, când mă aflam la Sibiu, am primit dela Coșbuc atunci încă tânărul Gheorghe Coșbuc următoarea scrisoare :

¹⁾ Fiind scrisă pe hârtie ordinară și cu cerneală proastă n'a putut să fie facsimilată.

Stimate Dle!

Ex abrupto cu o rogare sinceră îmi încep eu
astăzi scrisoarea mea; Domnei Tale îmi des-
vêlesc necazul, căci D.Ta mi-ai dat primul
impuls d'as păși în lume și tot D.Ta cred
că vei fi cel de-întâia, carele ai vrea să
mă ajuti

Părintii mei fiind săraci și neavând poteri,
nici marea slabe, de-asi sustinea feciorul
lor la universitate, eu trăiesc din un sti-
pendiu de 200 fl. din fondurile născădune:
16 fl. la lună și câte 5-6 fl. din când în când,
dela un frate al meu - stăta e totul!

Limba magiara nu o posed. Cu unghureasca
o due greu, cu vieta rău: nu-mi potersă
decăt să las filosofia în balta și dela to'm-
nă s'apuc patrafirul și psaltirea și să merg

in seminarium.

Te rog deci pe D. Tă, dacă se poate, să binevoiesc
a-mi mijloci un mic ajutor lunar din fon-
dul institutului tipografic — prin ceea ce
m'as, deobliga a scrie in foisoră Tribu-
nei regulat și ades, atât presa cât și poe-
sia și așa, după cum vor cere conditiune
le puse de D. Vostră.

Pentru asta Te rog pe D. Tă, să caute do-
ca să se poate ori ba și in cazul prim, să aibi
bunătate a-mi face cunoscut.

Multumindu-ți pentru Tribuna și
anticipative multumindu-ți pentru bu-
nă voința D. Tale față de mine, sunt

Al D. Tale

Cluj 17/5 76

George Cosbuc

Citind scrisoarea aceasta, nici un om cu mintea întreagă și cu inima curată nu va zice, că cel ce-a scris-o s'a ticăloșit și și-a vândut într'o clipă de strâmtorare sufletul.

Noi cei dela «*Tribuna*» ne-am simțit cu toții onorați de acea scrisoare, pe care el nu ne-ar fi adresat-o, dacă n'ar fi fost pe deplin convins, că-i venim bucuros într'ajutor și c'o facem aceasta numai în vederea mulțumirii de a-i fi dat puținta să lucreze cum îl mână propia lui fire.

Sunt nu numai la noi, ci și aiurea puțini scrietorii, care n'au primit în anumite împrejurări asemenea ajutoare.

Eu însu-mi am primit prin mijlocirea d-lui Iacob Negruzzi dela «*Junimea*» ajutoare atât fiind student la Viena, cât și în timpul unei boli mai îndelungate.

Numai oameni de nimic au putut însă să presupună, că mi s'a cerut vre-o dată în schimb vre-un serviciu siluit.

Pentru-ca să poți lucra, trebuie neapărat să trăiești, și numai nemernicilor le trece prin minte gândul, că cel ce dă mijloace de traiu vrea să corumpă, iar cel ce le primește își vinde sufletul.

Mai vârtos nemernic trebuie să fie cel ce înșină, că te-ai vândut când nu ai primit ajutor, ci ai luat asupra ta o sarcină potrivită cu destoiniciile tale.

Cât pentru mine îndeosebi, am după toate, prin câte am trecut, dreptul de a face ori-și-ce, și

puțin îmi pasă, ce va crede și ce nu va crede despre mine o lume zăpăcită de amăgitori, care mâne ori poimâne se vor da ei înșiși între dâșii de rușine ¹⁾).

E un semn de grea boală socială, că și oameni ca Dr. Iuliu Maniu ori Octavian Goga se pun fără de sfială în rând cu ciurucul, care nu crede, că mai sunt încă în societatea noastră oameni, care nici în luptă cu cele mai mari miserii nu sunt în stare să spună ceea ce nu simt ori nu gândesc.

Admit, că d-l Dr. Iuliu Maniu și d-l Octavian Goga, mai fericiți decât noi ceilalți, n'au primit nici o dată dela nimeni în lumea aceasta nici vre-o însărcinare, nici vre-un ajutor, ca să scape din vre-o strâmtorare momentană, și nu stărui, ca dâșii să ție seamă de ceea ce eu am muncit fără plată pentru «*Telegraful Român*», pentru «*Gazeta Transilvaniei*», pentru «*Tribuna*», pentru «*Lupta*», pentru o mulțime de reviste literare și pentru partidul național Român: ei trebuiau însă să ție seamă de efectul demoralisător, pe care-l produc strigând în gura mare, că și noi suntem de vânzare!

Gândul meu e să le dau oamenilor cu inima curată mângâierea convingerii, că sunt ușuratici ori orbiți de patimă cei ce vorbesc așa și să expun fapte neîndoioase, din care rezultă, că tot

¹⁾ Au și făcut-o aceasta în timpul celor din urmă câteva luni.

mai sunt în mijlocul nostru oameni, care ostenească, se expun și sângerează cu gând curat.

Despre mine însu-mi am vorbit și voi vorbi numai pentru-ca atât cei prezenți, cât și cei viitori să-mi citească serisa cu încredere.

Politica „tribunistă“.

«Tribuna» din Sibiu n'a fost înființată de po-managii, care bat la toate ușile, ci de oameni cu râvnă, care au adunat din roadele muncii lor un capital de 40.000 florini, bani numărați pe masă.

N'am să arăt, care anume au fost acești oameni, ci stărui numai în afirmarea, că fapta lor e do-vadă despre convingeri tari.

În fața greutăților, cu care aveam să ne luptăm, capitalul adunat eră prea mic, căci din el aveau să iasă și cauțiunea ziarului, și amenzile, și cheltuelile proceselor de presă. Chiar la sfârșitul primului an dar capitalul eră scăzut la jumătate și în virtutea codului comercial întreprinderea urma să fie lichidată. — Pentru-ca lucrarea să poată fi con-tinuată, tot oamenii, care adunaseră capitalul, nu numai au dat colaborare gratuită, ci trăgeau pânea dela gura copiilor, ca să cumpere hârtia, pe care se tipărea ziarul, și mărcile postale pentru expedierea lui.

Noi înși-ne prin noi voiam s'o facem.

Reproduc aici ¹⁾ socoteala, pe care reposatul Dr. Aurel Brote, care purtă gratuit sarcina de adminis-trator, mi-a prezentat-o după ieșirea mea din temniță.

¹⁾ Vezi pp. 24—25.

Din socoteala aceasta poate ori-și-cine să-și facă o idee lămurită despre situațiunea, în care mă aflam și despre nevoile ce în timpul petrecut în temniță m'au silit să fac un împrumut de 2000 lei cu 18°/_o.

Martor îmi este amicul meu Ioan Manliu, care mi-a girat polița, că abia în timp de trei ani am ajuns să achit încetul cu încetul acea datorie—din roadele muncii mele ca profesor.

Așă am înțeles noi toți lucrurile, și erau între noi oameni cu familie grea, care jertviau a opta parte din onorarul lor destul de mic.

Dupăce lichidarea a trebuit cu toate aceste să se facă, unul dintre noi, d-l Eugen Brote, care nu avea copii, și-a desfăcut gospodăria, și-a dat moșioara moștenită dela părinți în arendă, a renunțat la cariera sa, a cumpărat ziarul și a luat asupra sa conducerea întreprinderii riscate.

Prin muncă stăruitoare nu numai „*Tribuna*“ a ajuns acum la 3000 abonați, dar a mai fost înființată și «*Foia Poporului*», care în curând a ajuns să fie tipărită în 8000 exemplare, și o viață mișcare culturală și politică s'a pornit la Români din regatul ungar.

Stăruința aceasta ar fi fost peste putință, dacă cei ce au pornit mișcarea n'ar fi fost pătrunși de convingeri tari și nestrămutate și dacă marea mulțime a Românilor n'ar fi împărțit și ea aceste convingeri.

S'a zis adese-ori, că prin lucrarea «*Tribunei*»

s'a produs la Români din regatul ungar o nouă viață. Nu! — S'a dat pe față viața cea adevărată.

Totdeauna Români din regatul ungar au fost stăpâniți de simțământul, că ei trebuie să-și caute în propria lor patrie aliați și ajutători, și din simțământul acesta a pornit întreaga politică a așa numiților «tribuniști».

În primul număr al «*Tribunei*», cu data de 25 Aprilie 1884, lămurind programul ziarului, redacțiunea zice :

«Nu vom cerceta acum, dacă este ori nu întemeiată nemulțumirea Românilor: destul, că ea există în mod netăgăduit, ca un fel de calamitate elementară».

«Este un mare interes public de a se pune capăt cât mai curând acestei nemulțumiri prin *stabilirea unui modus vivendi* suportabil atât pentru noi, cât și pentru *concetățenii noștri de altă naționalitate*. Noi o dorim aceasta cu tot din adinsul pentru-ca să avem puțința de a nu mai renunța și mai departe la foloasele, de care ne lipsim prin retragerea noastră din viața publică, iar *factorii puterii publice* trebuie să o dorească *pentruca autoritatea lor să se stabilească și într noi*, unde ea azi nu are nici un razăm moral».

«Lăsați de Dumnezeu pe acea-și bucată de pământ, împreunați într'un singur stat, strâns legați prin interese zilnice și puși sub povăța aceluia-și cap, mai curând ori mai târziu va trebui să înțelegem, că suntem avisați în mod fatal unii la

Orde de primit

<u>1888</u>		
Junie 1.	Salar pro Junie 1888.	106 50
Julie 1.	" " Julie "	106 50
Aug 1	" " August "	106 50
Septemb. 1	" " Septemb "	106 50
Octom. 1	" " Octom 1888.	106 50
Noemv. 1	" " Noemvris "	106 50
Decem 1	" " Decem "	106 50
<u>1889</u>		
Januarie 1	" " Januarie 1889	106 50
Febuarie 1	" " Febuarie "	106 50
Marchi	BCU Cluj / Central University Library Cluj	106 50
Aprilie 1	" " Aprilie "	106 50
Mai 1	" " Mai "	106 50
Junie 1	" " Junie "	106 50
		<hr/>
		2166 50

Schimb in 1 Fulo

Gen

Ioan Slavice

cu sumit.

1878			
Janie 17	S-a platit un cont la poștașul Colch		2 30
" 23	" intorse la Alina p. neputut p. amend		3 20
Acme 12	S-a trimis la Poșt		130
Decem. 5	atto. atto		100
" 12	S-a platit cartonas in hane p. $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{12}$ 189		30
" 17	S-a trimis la Poșt		200
1879			
Januar 22	S-a platit cart. in chert p. $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{12}$ 189		30
Janie 22	atto. atto. $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{2}$ 189		30
" "	S-a platit o saceta la J. Fabel		9 87
		BCU Cluj Central University Library	585 37

cu ave deci o suma sumit.

1831 21

2166 38

1889.

Imprimeriile tipografice

Imprimeriile tipografice

alții și să curmăm lupta, din care nu poate să rezulte decât *sleirea patriei noastre*».

«Și dacă avem încredere în trăinicia patriei noastre, trebuie să alungăm dela noi gândul de a ne ajuta cu șiretlicuri, temporisând de azi pe mâne, și să *căutăm pentru regularizarea relațiilor noastre o formă statornică, prin care să ni se inspire tuturora cea mai deplină încredere în vlitor*».

Noi, aceia dintre «tribuniști», care mai trăim, subscriem și azi aceste enunțaiuni făcute după 26 ani cu aproape acele-ași vorbe de comitele Ștefan Tisza în mult discutatul său discurs și ținem să constatăm, că aveam atunci în vedere nu numai interesele naționale române, ci mai presus de toate interesele patriei comune, ale tuturor concetățenilor noștri, autoritatea puterii publice și țineam să luăm parte la viața comună a regatului ungar. — În înțelesul acesta ceream, «**forma statornică**».

«Iar punctul de plecare pentru aflarea acestei forme, — urmam noi, — nu poate fi decât recunoașterea unui adevăr simțit de toți: există în țările supuse coroanei sfântului Ștefan un element român, aproape trei milioane de suflete, oameni strânși la un loc, umăr la umăr».

«Vor fi având Românii în mintea altora drept la această existență, nu vor fi având: destul că ei există, urmează a exista și nu arată câtu-și de

puțină dispozițiune de a renunța la existența lor ca element».

«Prin atitudinea lor ei au dovedit, că se simt jigniți în desvoltarea lor firească și că sunt *tari în credința, că mai curând ori mai târziu le va fi garantată această desvoltare*: au stat la o parte fiindcă nu pot renunța, și îndelung au răbdat fiindcă sperează».

«*Această speranță a ceea ce ține în Români viiu simțământul identității de interese cu celelalte elemente ale patriei lor, această speranță e și punctul de plecare al programului nostru*».

«**E o desvoltare națională românească în țările supuse coroanei sf. Ștefan cu putință**: acesta e principiul, dela care nimeni nu se poate abate fără ca să intre în conflict cu simțământul comun al Românilor și să alunece pe un *teren primejdios* atât pentru patrie, cât și pentru națiunea noastră».

«Programul nostru cuprinde dar următorul principiu, pe care-l credem admis de toți concetățenii noștri:

Cel mai de căpetenie interes al poporului român este de a fi socotit drept ceea ce în adevăr este, un element de ordine și de cultură la hotarele orientale ale monarhiei și un zid de apărare față cu ori-și-ce primejdie ce-ar fi amenințând patria noastră din această parte: ne vom da, prin urmare, toată silința să cultivăm în poporul nostru *tradiționala alipire către tron*

și *supunerea către legi* și vom combate ori-și-ce tendență, care ar putea să compromită reputațiunea poporului român ca element de ordine».

E învederat, că acest punct din programul nostru nu ar fi avut nici atunci, nici mai târziu nici un rost, dacă nu ar fi fost nicăiri oameni, pe care eram nevoiți să-i combatem pentru-că compromiteau reputațiunea poporului român făcând propagandă contra «tradiționalei alipiri» și contra «supunerii către legi».

Cei ce țin să știe, care anume erau acei oameni și unde se aflau ei, de ce mijloace se folosiau și treburile care le făceau, n'au decât să citească «*Tribuna*».

De interes actual e să se știe, că 'n jocul uneltirilor de partid și noi «tribuniști», deși oameni leali și propagatori ai spiritului de ordine, am fost denunțați drept agenți primejdioși și'n urmă prigonți ca atari și nevoiți a ne lua lumea 'n cap.

Temându-ne de aceasta, am zis încă atunci, la 25 Aprilie 1884, și următoarele:

«Impinși în mod fatal spre desvoltare și jigniți la tot pasul în mersul lor, concetățenii noștri români stăruie, ca să le fie susținută cauza cu *energie*, cu *violență chiar*, și dacă stările de lucruri nu se vor schimba, mai curând ori mai târziu **moderațiunea**, *pe care nu vom înceta niciodată a o recomanda*, va trebui să fie luată drept **servilism**: nu a noastră va fi dar vina, dacă, **propagând spiritul de moderațiune**, vom rămânea în cele

din urmă isolați și ne vom retrage lăsând terenul de luptă pentru *cei ce cred că numai prin violență se poate restabili echilibrul* în viața publică a patriei noastre».

Nu am fi putut să le zicem aceste la 1884, dacă nu ar fi fost și atunci, cum sunt azi, oameni, care iau moderațiunea drept *servilism* și-și dau silința să ne *izoleze*, ca să lăsăm terenul de luptă pentru *cei ce cred, că numai prin violență se poate restabili echilibrul* în viața publică a regatului ungar.

Noi nu exprimăm însă în acest prim articol din primul număr al «*Tribunei*», vederile noastre, ci sântământul comun al tuturor aceloră dintre Românii din regatul ungar, care iau în serios viața publică, și ne împliniam chemarea mergând în ciuda tuturor greutăților înainte.

Chiar dintru început aveam legături cu cenețățenii noștri germani și îndeosebi și cu Sașii. În curând am căutat apoi să intrăm în legătură cu cenețățenii noștri slavi și mai târziu am stabilit legăturile cu creștinii sociali din Austria. Era lucru firesc și potrivit cu simțământul comun al Românilor să căutăm și între Maghiari oameni, care înțeleg «*marele interes public*» de a stabili un «*modus vivendi*» pentru toți suportabil și de a căuta o «*formă statornică*», care le inspiră tuturoră încredere. Nu a noastră e vina, dacă nu am putut să-i găsim.

În dieta ungară dela 1866—1868, care a înarti-

culat legile organice ale statului ungar reconstituit pe temeiul pactului dualist, Româniilor au fost reprezentați prin 38 deputați aleși din mijlocul lor, dintre care 14 din Ardeal. Cei mai mulți dintre alegătorii din Ardeal făcuseră însă declarațiunea, că merg la urne *pentru că monarhul îi chiamă și nu vor să se poată spune, că au denegat domnitorului lor ascultarea și omagiala supunere*, cu care îi sunt datori.

În virtutea acestei declarațiuni fruntașii întruniți mai întâiu la 1869 apoi la 1881 în conferență la Sibiu au decretat politica de rezistență pasivă, au luat o atitudine rezervată față cu organizațiunea dualistă a monarhiei și au stăruit asupra autonomiei Ardealului.

Politica inaugurată prin aceasta era riscată nu numai pentru-că în adevăr marile masse ale poporului primiau organizațiunea dualistă a monarhiei ca fapt împlinit, nu țineau la autonomia Ardealului și nu persistau în rezistența pasivă, care era o denegare a «omagialei supuneri,» și pentru-că prin ea se rumpeau tradiționalele legături cu Curtea din Viena și li se dedea adversarilor puțința de a-i presenta pe Români drept niște răsvrățitori împotriva ordinei stabilite prin legi.

Tot în virtutea declarațiunii făcute la 1866 s'a luat deci și hotărârea, ca partidul să exprime într'un memorand adresat Împăratului «omagiala supunere» și tradiționala alipire către Împărat și

împărăție și să expună cuvintele, pentru care Românii sunt nevoiți a persista în rezistența pasivă.

Faptele petrecute 'n urmă au dovedit, că manifestațiunea aceasta era potrivită cu simțământul comun al Românilor, care țineau să nu le fie pusă lealitatea la îndoială și nu se îndoiau, că Impăratul, dumirit asupra adevărului, va profita mai curând ori mai târziu de împrejurări priincioase, ca să cheme la conducerea afacerilor publice ale rogatului ungar oameni mai cumpeniți, care-și vor da silința să le facă tuturora dreptate.

Deși însă acesta era simțământul comun, unii dintre oamenii politici ai Românilor își dedeau mai pe față, mai prin ascuns silința de a face peste putință punerea la cale a memorandumului. Erau în deosebi nu numai între Maghiari, ci și între Români oameni, care țineau, ca Românii să pară primejdioși și să nu mai pună nici un temeiu pe Impărat și pe împărăție.

Numai după grea și îndelungată luptă cu aceștia, abia la 1892, a ajuns deci partidul să trimită la Viena deputațiunea însărcinată a presenta memorandumul.

Citind primul articol publicat în primul număr al «*Tribunei*», articolele, pentru care «*Tribuna*» a avut procese de presă, și memorandumul adresat Impăratului, ori-și-ce om cu judecată trebuie să rămâie pătruns de convingerea, că noi «*tribuniștii*» am stăruit totdeauna în calea ce ni-am croit la 1884 și nu am încetat niciodată a crede, că mai

curând ori mai târziu vor urma împrejurări, în care Impăratul va putea să cheme la conducerea afacerilor publice ale regatului ungar oameni mai cumpeniți, care vor face ceea ce se cuvine, ca «*auto-ritatea lor să se stabilească și între noi, unde ea azi nu are nici un razăm moral.*

Legăturile dintre frați.

Impăratul și Regele Apostolic Francisc Iosif I., deși deopotrivă binevoitor față cu toate popoarele ce trăiesc sub ocrotirea casei sale, nu a putut, precum știm, să primească după formele constituționale deputațiunea trimisă la Viena, ca să-i prezente memorandumul Românilor. Aceia dar, pentru care moderațiunea e servilism, s'au resvrătit, deși guvernul ungar, lipsit și el de moderațiune, a tras în judecată pe membrii comitetului central al partidului național român, nu însă pentru-că a stabilit textul memorandumului, nici pentru-că s'a prezentat la Viena în fruntea deputațiunii, ci pentru-că a dat publicității memorandumul, căci numai așa putea să-i ducă în fața curții cu jurați din Cluj, care n'avea să-i judece, ci să-i osândească.

Hotărârea de a pune la cale acest act de răsbunare politică era și ea singura destulă dovadă, că acțiunea Românilor era bine chibzuită și a produs efectul intenționat de cei ce o puseseră la cale.

Era, la urma urmelor, indiferent, dacă va primi ori nu Impăratul deputațiunea. Lucru hotărâtor era, ca deputațiunea să se prezente 'n fața lumii întregi la Viena, ca să se găsească acolo cine-va, care-i face primire simpatică și trage luarea aminte a tuturor asupra cauzei reprezentate de dânsa și ca cercurile politice din Europa să fie încredințate, că mint cei ce îi presentă pe Români drept niște răsvrătitori, care conspiră cu frații lor de peste hotare contra dinastiei și contra monarhiei, și să iee cunoștință despre nedreptățile ce li se fac.

Obținut odată rezultatul acesta, celelalte trebuiau să urmeze și ele la timpul potrivit.

În discursul ținut astă vară în fața alegătorilor săi din Budapesta Comitele Khuen a stăruit asupra *spiritului revoluționar*, care timp atât de îndelungat a ținut Ungaria în continuă sbuciumare.

Procesul de presă pornit de guvern era și el în ultima analiză pornit din acest spirit revoluționar, un act, prin care li se zicea Românilor: Nu are Impăratul vostru aici nici o putere, el nu poate să vă ocrotească, de el numai prin mijlocirea guvernului ungar puteți să vă apropiați, și dacă voiți ceva, nu la el aveți să vă adresați, ci fie la guvern, fie la dieta aleasă de acesta.

Era același *spirit revoluționar*, care s'a dat pe față în întreaga luptă dintre «*națiune*», și Coroană, și urmările practice ale memorandumului nu le puteam aștepta decât după ce coroana, ieșită biruitoare din lupta aceasta, va putea să iee după

toate formele constituționale măsurile cuvenite pentru restabilirea ordinii legale în regatul ungar.

Cu toate aceste așa numiții «antimemorandiști» au pornit și ei o luptă înverșunată împotriva celor ce stăruiseră pentru prezentarea memorandumului scoțându-i vinovați de a fi compromis cauza prin o acțiune nerăușită.

În adevăr nici că putea încă să fie vorba de reușită. Scopul precizat în primul articol din primul număr al «*Tribunei*», pregătirea unei apropieri între Români și Maghiari, nu putea să fie ajuns decât dacă acțiunea se urma cu toată hotărârea. Simțământul general era deci, că membrii comitetului n'au să se prezente în fața curții cu jurați din Cluj, căci condamnarea lor nu putea decât să înăsprească lupta și să le dea arme celor ce țin, ca ea să fie continuată.

Am în fața mea o mulțime de scrisori, care aruncă lumină viuă asupra acestei faze hotărâtoare din viața noastră comună. Mă voi folosi de unele din ele, ca să-i dumiresc pe cititori reamintindu-le lucruri atunci de toți știute, dar azi date uitării.

Unul dintre cei mai expuși luptători era atunci d-l Eugen Brote, proprietarul și directorul «*Tribunei*» și al «*Foii Poporului*», editorul «*Replicei*» și al «*memorandului*», vice-președintele comitetului central. Mai ales în urma stăruințelor lui fusese hotărâtă prezentarea memorandumului, și el pusese la cale primirea simpatică ce i s'a făcut deputațiunii la Viena, el întreținea legăturile cu

Germanii din regatul ungar, cu Slovacia, cu Sârbii și cu Croații, el conducea campania în presa din străinătate. Deși însă întreaga acțiune avea în vedere înduplecarea guvernului ungar de a lua inițiativa pentru o apropiere între Români și Maghiari, era tras în judecată nu numai pentru «Replcă» și pentru «*memorand*», ci mai avea și alte vre-o șapte procese de presă.

Istovit de frământări, el a plecat în urma stăruințelor medicului său, pela sfârșitul lunei Iunie 1893, cu voia procurorului, la Biaritz, ca să-și caute de sănătate.

La 17 Iunie el primește dela unul dintre soții săi de luptă o scrisoare, în care, între altele, se zice:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Sunt de părere, că nu vă rămâne decât să părăsiți în ajunul pertractării finale teritoriul ungar, dând unuia singur d. ex. d-lui Albini, însărcinarea de a se duce la Cluj, dar nu ca să se apere, ci ca să protesteze în numele întregului comitet, și făcând ca 'n ziua pertractării să se adune mulți români la Cluj și să primească însărcinatul comitetului multe adrese de aderență și de protestare.

Părăsind teritoriul Ungariei, v'ați risipi prin toate statele Europei, iar mai 'nainte de a vă fi risipit v'ați întruni fie la *Viena*, fie la *Berlin*, fie la *Roma*, și a-ți adresă Românilor o proclamațiune, prin care a-ți stăruii, ca ei să aștepte în liniște, iar Împăratului o petițiune sprijinită și de celelalte naționalități, prin care ați cere, ca procesul să fie sistat

prin grație monarhică pentru-ca să vă puteți întoarce cât mai curând acasă».

Neștiind seamă de aceste propuneri, d-l Eugen Brote se 'ntoarce acasă, dar e oprit la Veneția, unde trage la hotelul «*Luna*.» Aici se întâlnește cu d-l Aurel Popovici, care, osândit în procesul «*Replicei*», se expatriase, și cu d-l Dr. V. Braniște, omul de încredere al comitetului tras în judecată. Amândoi aceștia 'și dau silința să-l înduplece a nu se întoarce acasă, dar nu reușesc.

În timpul lunilor de vară se generalisase însă ideea, ca membrii comitetului central tras în judecată să nu se prezente în fața Curții cu jurați, ci să părăsească teritoriul ungar, dar să nu se stabilească nici la Viena, nici la Berlin, nici la Roma, ci la București.

Vorba eră, ca guvernul României să fie înduplecat a-și oferi bunele servicii pentru pregătirea unei apropieri între Români și Maghiari.

A sosit deci la hotelul «*Luna*» și răposatul Cesar Colescu-Vartic, care veniă trimis de d-l D. Sturdza, ca să-i prezente d-lui Eugen Brote procesul-verbal încheiat de comitetul dirigent al partidului național-liberal, ca cei trași în judecată să fie invitați în toată forma a se stabili la București.

În fața acestui act scris de mâna d-lui D. Sturdza și subscris de unii dintre fruntașii României d-l Eugen Brote nu putea să stăruie în atitudinea sa de mai 'nainte. Întrebarea eră însă, dacă d-l D. Sturdza și partizanii săi vor fi ori nu în stare

să înduplece pe guvernul țării lor a primi sarcina de mijlocitor pentru restabilirea buneii înțelegeri între Români și Maghiari. Având oare-care îndoeli în privința aceasta, d-l Eugen Brote nu și-a mai continuat, ce-i drept, drumul spre casă, dar nici la București n'a venit, ci s'a stabilit dimpreună cu d-l Aurel Popovici la Zürich.

Aici a primit dela un alt om de încredere al d-lui Dimitrie A. Sturdza, o scrisoare, în care i se fac din București, la 31 August v., între altele, împărtășiri despre o convorbire avută la Cluj cu unul dintre cei trași în judecată.

«Se unește și el, — așa se zice în scrisoare, — cu ideia, că dacă se va vedea, că furia nu se poate înlătură, *toți să plece aici și apoi să sguduim* tot ce vom putea. El crede însă, că această deciziune trebuie puțin amânată, ca să se vadă, cum se croiesc lucrurile. Mi-a spus, că contra d-tale au fost date ordine de arestare ori și unde și că el, aflând despre aceasta, s'a dus la autorități (procurorul suprem) și a întrebat, cum se poate acest lucru când d-ta ai plecat cu autorizare și când nu ai fost nici înștiințat, nici citat. În urmă ordinele de arestare s'au retras.»

În aceeași scrisoare se mai spune dela București.

«De aici să stăruie tare, ca colegii d-tale *să plece*. Aici la ai noștri am găsit convingerea tare, că numai dacă comitetul sau cel puțin cei 13 amenințați cu temniță grea vor părăsi țara de sub

stăpânirea ungurească și apoi vor veni *aici* se poate ridică lupta la însemnătate europeană și vor fi siliți Ungurii să capituleze prin greutățile mari internaționale, care se vor face prin lucrarea *de aici* și *numai de aici, iar nu de unde sunteți*. Spre a convinge de aceasta pe cei dela Sibiu a mers acolo ieri *unul bun* de aici.»

Acel «*unul bun*» eram eu, care plecasem la Sibiu cu o scrisoare, prin care d-l D. Sturdza mă însărcină să stărui în numele d-sale, ca d-l Dr. Ioan Rațiu să vie dimpreună cu soții săi de luptă la București. Fiindu-mi scrisoarea adresată mie, i-am arătat-o răposatului, dar nu i-am lăsat-o.

În urmă a fost trimis din partea comitetului dirigent altul, d-l Barbu Ștefănescu Delavrancea, cu o scrisoare, pe care Dr. Ioan Rațiu a dat-o mai târziu publicității.

Din scrisoarea dela 31 August se învederează, că d-l Eugen Brote tot mai stăruia în gândul de a nu veni la București și că ceilalți membrii ai comitetului steteau și ei la îndoială.

Intr'o scrisoare dela 6 Septembrie același om de încredere al d-lui D. Sturdza zice:

«După nouele știri adunate *de pe sus, de pe departe, și de pe aproape* se socotește, că absolut trebuie făcut așa, cum s'a spus la «*Luna*», căci această învârtitură *nu poate să nu producă un efect atât de puternic*, încât să nu ducă *iute* la soluțiunea lucrului.»

Încă mai stăruitor e omul de încredere într'o scrisoare dela ^{8/20} Septemvrie, în care zice :

«Cum vede el și *altul* lucrurile, ar fi de cea mai mare importanță, că ideia dela «*Luna*», propusă de S. mult înainte, să se pregătească cât mai este vreme și să se poată executa cu toată strășnicia. ¹⁾ — Aici mi se dau încredințări — și *încă 'n urma călătoriei sub Buceci* — că aceasta este de făcut. La ai noștrii dela Sibiu lucrul le vine grozav și de spaimă, dar este' hiper-probabil, că depărtarea nu ar avea decât o scurtă relativ-durată, căci *ar veni presiuni atât de mari și de tari*, încât ar fi *necesitate absolută să se facă o grabnică îndreptare.*»

Aceste trebuie neapărat să producă în mintea tuturor oamenilor cu judecată convingerea, că erau la mijloc cele mai bune și mai curate intențiuni. Pentru-ca «*îndreptarea grabnică*» să se poată însă face, mai eră nevoie și de o deplină înțelegere între «frați», iar aceasta lipsia.

Pe când unii strigau «*Veniți!*», alții șoptiau «*Rămâneți!*» — și s'a pornit din București o agitațiune, care i-a pus pe Români din regatul ungar pe gânduri și a slăbit în ei încrederea.

La 16 Septemvrie bătrânul Dr. Ioan Rațiu trimite d-lui Eugen Brote, tot la Zürich, următoarea scrisoare, pe care o reproduc, ca act istoric de importanță hotăritoare, în fac-simile.

¹⁾ Vorba e însă, ca S. stăruise, ca membrii Comitetului nu la București să se stabilească.

Libiu in 16/9 893

Subite Nepote.!

Am primit asa cred toate scri-
sorile domnietate si adesea una
din Biarick, doua din Venersia
si pe cea din urma din Tirich
Sentinta adusa de Clusenian
contra noastra respective in
contra replicii, nea sgudduit
si pe noi si nea convins despre
unu lucru, ca guvernulu cu
sau fara autorizatiunea curtei
din Viena, prin terorismu vo-
ce, te a ne intimidada si anefa-
ce politiceste imposibili, dar
nu credu se aiba curagulu
a merge innainte ovescend
cu terorismul.

Daca in veurt timp nu se vor
schimba dispozitiunile cercu-
lor mai inalte, vom fi judecati
si pentru inmemorand

7

Nu vorba, că cu numorandul
sever blama mai mult, decât
cu toate procesele de rana acum
dar lor nu le pasa.

Dela procesul opticii incepe
ner inca neam pramincial apo.
ne doua septemni si abia
afactaer am a dus e hotarise.

"Ca' dormiata de stia unce
esti si deti vedti de sanatare
si daca ai rule deti vtrama
domiciul in aprometa nostra
de esemplu intru dimaia si
Predeal."

Preputerea dormiatale referi
Tore la intregu Comitatul nu
e putem primi in tota estandea
ei, ca si nu de mare lucau forte
noat a capure atata famulu
unui vitoreu neangustu si pili
ete multe neapimare.
Suntem mare si cu deosebire,
ce, de acore

se miarga o delegațiune de
4-6 persoane în străinătate
și acolo se continue lupta,
pe care aici a casa silită vom
fi a v' margini la posibilul,
ce ni-lu va' permite bunăvoîn-
ția unghurească și mană poama-
ne starea excepțională, ce se
va crea anume în contra noastră.

Hotărâre definitivă în
tote chestiunile va' aduce comite-
tulu convocat pe 25 ale curentei

Pe cine va' cade' soarta de
a face parte din aceea delega-
țiune afara de domniata și
de d. P. nu știu. So sunthe
tarit a me șișune mandatu
lui ce voi primi dela forul
nostru competent, de a merge
la Segedin sau în străinătate

Am observu anca, că natia
se aple la înaltimea datorii

trei sale

si astăzi nu se afla putere
lumescă, care se cutere ane
spange mindule

De la delegațiunea ce vom
emite pentru străinătate
e aștept mari lucruri.

Prin acțiunea acestei de
legatiuni în contutegere cu
frații noștri de peste munte
și cu ajutorul lor, certiu-
nea română și a naționalita
ților nemăgare va deveni
acută, se nu dău europeană
dar în tot cazul obiect de
debatere serioasă între pu
terile triplei alianțe. Căci
ar crede că 10 milioane de
nemăgari cu ajutorul ma
ral alu României, mai mult
tragu în cumpănă puterii
pentru triple alianță, decât
6 milioane de magari aplicati
mai mult la distrugerea decât
la consolidarea statului

Salutari cordiale de la dumneavoastră și de la alii
dumneavoastră
Aureliu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scrisoarea aceasta nu mai lasă nici-o îndoială, că din toate părțile se stăruia, ca acțiunea să fie continuată cu toată hotărîrea, nu însă dela Sibiu, unde ea în urma lipsei de bună chibzuință a guvernului ungar nu mai erà cu putință, nici dela Viena, dela Berlin ori dela Roma, ci dela București, unde «în înțelegere cu frații» și «cu ajutorul lor» cestiunea «va deveni acută.»

Intervenise însă o nouă considerațiune în discuțiune: Se părea lucru riscat a expune atâte familii unui viitor nesigur și plin de multe neajunsuri.

Erà mai puțin riscat să intri 'n temniță decât să treci în România și să te razemi pe dragostea fraților de acolo.

Această generală lipsă de încredere o exprimă mai deslușit Prof. Daniil Popovici-Barceanu, care într'o scrisoare dela 7 Septemvrie zice:

«Cât privește în special ofertul ce mi s'a făcut și mie, și colegului meu de oficiu¹⁾, el este din diferite cauze greu sau imposibil de primit... *Promisiunile se fac ușor, dar se țin mai cu anevoie.*»

Rămâneà deci, ca ceeace e mai riscat să facă numai câți-và, șase, cel puțin patru, oameni, care au mai puține interese «familiale.»

Unul dintre aceștia erà d-l Aurel C. Popovici, iar al doilea trebuia să fie d-l Eugen Brote, căruia «Liga pentru unitatea culturală» îi pusese

1) Prof. Dimitrie Comșa.

prin d-l Aurel Popovici la dispozițiune 500 lei pentru acoperirea cheltuelilor de călătorie¹⁾, iar unul dintre fruntașii partidului național-liberal, răposatul Gh. Cantacuzino, i-a trimis pașaportul său, ca să treacă cu el toate vămurile. Nu dar din propriul său îndemn, ci călcându-și pe inimă, supunându-se unei hotărîri luate de comitetul partidului în înțelegere cu toți cei ce aveau glas în cestiunea națională, în vîrtutea unei însărcinări grele și în vederea unei acțiuni mari a plecat peste câte-vă săptămâni d-l Eugen Brote dimpreună cu d-l Aurel Popovici dela Zürich peste marea mediterană la Constantinopol, iar de acolo a venit la Galați, unde a fost primit de răposatul G. Cantacuzino.

Cât-va timp în urmă a mai venit la București și s'a stabilit aici și al treilea, d-l Septimiu Albini,— dar alții n'au mai «riscat.»

Nu mai stărui asupra celor petrecute 'n urmă.

S'au rostit discursuri pline de avânt patriotic, s'au ținut întruniri impunătoare, s'au făcut manifestațiuni «grandioase», s'au publicat broșuri și articole scrise cu multă căldură, dar nu s'a simțit nimeni îndemnat a lua inițiativa pentru curmarea luptei.

S'a zis adese-ori, că partidele politice din România au abuzat de suferințele Românilor din regatul ungar, și nu de mult unul dintre oamenii de stat ai Ungariei, vorbind cu unul dintre lup-

1) Suma a fost apoi restituită.

tătorii români, a scăpat vorba «*Sie sind ein Spielball für die rumänischen Parteien!*»

Lucrul acesta nu e adevărat. Partidele politice din România, ori și câte ar fi ele, toate sunt binevoitoare față cu Românii din regatul ungar. Sunt însă în toate oameni, care fac un fel de sport în cestiunea națională, și aceștia țin să aibă aderenți *personali* între «frații de dincolo» pentru ca să se creadă, că fără de ajutorul lor nu se poate rezolva cestiunea.

În virtutea acestor aderențe personale s'a produs între Românii din regatul ungar o frământare ne mai pomenită. Ridica fiecare în slava cerului pe mentorul său și grăia de rău pe toți ceilalți fruntași ai României. Astfel n'a mai rămas între Români nimeni, care eră socotit vrednic de încrederea obștească. Lucrurile s'au desfășurat dar așa, că partidul național s'a desbinat, «*Tribuna*» a fost desființată în cele mai urâte împrejurări, și Românii din regatul ungar, hârțuiți din toate părțile și cuprinși de simțământul, că frații lor din România nu vor ori nu pot să le dea nici un ajutor, ci-i zăpăcesc numai, au pierdut nădejdea de izbândă și au căzut într'un fel de amorteală.

Inercarea de a continua acțiunea dela București nu putea să strângă legăturile dintre frați, ci numai să le slăbească.

✓ Inființarea «*Tribunei*» și întreaga acțiune a Tribuniștilor a pornit din gândul, că Românii din regatul ungar au să se ridice ei înșiși prin sine

și să-și caute razemul în lăuntru patriei lor. Unindu-se cu toți cei ce erau deopotrivă cu dânșii interesați, ca să se restabilească ordinea legală în Ungaria, ei trebuiau să ajungă în cele din urmă la «forma» pentru toți priincioasă, despre care se vorbiă în primul număr al «*Tribunei*.»

La 1893 s'a dat pe față gândul acesta în lipsa de încredere a celor invitați să vie la București, iară la 1896 logica neînduplecată a produs în cele mai multe inimi simțământul, că intervenirea României e chiar primejdioasă, căci numai puțini își mai dedeau seamă, că vorba nu e de restabilirea bunei înțelegeri numai între Maghiari și concetățenii lor români, ci de curmarea luptei dintre poporul român și cel maghiar.

Când mă aflam la Sibiu, am zis și am repetat adese-ori vorba, că soarele pentru toți Români răsare la București, unde e și trebuie să fie centru cultural al întregului neam românesc.

N'ași fi avut nevoie s'o zic, nici mai ales s'o repet aceasta, dacă în urma agitațiunilor pornite dela București n'ar fi fost mulți oamenii, care o tăgăduiesc.

«Ceeace ne-a ținut și ne ține pe noi, — mi s'a zis adese-ori, — e simțământul familiar și cel religios, pe care se reazămă alipirea noastră către neam și disciplina ce păstrăm în casele noastre și'n toate legăturile noastre sociale. Dacă am primi, cum vrei, cultura și felul de a vedea, limba, apucăturile, deprinderile și obiceiurile Bucureștilor,

ne-am măcina în timp de câteva decenii în luptă cu vecinii noștrii mai bine închegați.»

Acest simțământ numai prin fapte poate să fie combătut, iară faptele, care s'au petrecut la 1893, la 1896, și de atunci încoace n'au putut să-l slăbească.

Reculegerea.

«*Tribuna*» din Sibiu și «*Foaea Poporului*» au fost înființate și susținute în luptă grea nu numai cu guvernul ungar și cu societatea maghiară, ci și cu o însemnată parte din societatea cultă română. Cu toate aceste ele nu numai au răzbit, ci au avut tot odată o înrăuire hotărîtoare în viața culturală și în cea politică a Românilor.

Acest succes netăgăduit n'a fost obținut numai în virtutea spiritului de jertfă a celor ce le-au înființat și susținut și a destoiniciei celor ce le-au redactat. Zadarnice ar fi rămas și jertfele, și ostănelile și destoiniciile noastre, dacă n'am fi ținut în toată sinceritatea să spunem adevărul și numai adevărul asupra simțământului comun al poporului român. Românii au citit cu mulțumire «*Tribuna*» și «*Foaea Poporului*» și le-au îmbrățișat pentru-că în coloanele lor erau date pe față gândirile și simțemintele lor.

Cei ce s'au făcut stăpâni pe «*Tribuna*» și pe «*Foaea Poporului*» n'au înțeles lucrul acesta. Inchipuindu-și, că e destul să scrii, să ai cer-

neală, tipografie și hârtie și să dispui de abonați pentru-ca să duci înainte o lucrare publicistică, ei au voit să «prelucreze» publicul potrivit cu intențiunile lor. Au fost dar încetul cu încetul părăsiți de publicul cititor, pe care noi îl creaserăm lucrând cu inima curată, și la 1895 eră de prevăzut, că «*Tribuna*» nu va mai putea să se susțină.

Aderenții sinceri ai programului național au luat dar hotărârea de a continua lucrarea dela Arad, unde s'a înființat «*Tribuna Poporului*» sub conducerea repositului Ioan Rusu-Sirianu, care fusese isgonit din redacțiunea «*Tribunei*» dela Sibiu.

Această nouă acțiune de reculegere a fost condusă de unul dintre cei mai încercați luptători, Părintele Vasile Mangra, care încă dela 1870, ca redactor al unei foi bisericești și școlare din Arad, eră un zelos propagator al așa zisei «noue direcțiuni» în viața culturală a Românilor, în urmă, ca profesor și apoi ca director seminarial, a îndrumat tinerimea în acelaș spirit, ear după înființarea «*Tribunei*» din Sibiu fusese suspendat din oficiu pentru hotărârea, cu care răspândea «*Foaia Poporului*» și biblioteca poporală a «*Tribunei*».

Mai ales el a condus mișcarea în timpul cât membrii cămitetului central au stat în temniță, în urma stăruințelor lui s'a întrunit la Budapesta congresul naționalităților și prin el s'a creat la Arad un centru de viață culturală română.

Nu eră între Români din regatul ungar nimeni atât de aproape chemat a continua lucrarea înce-

pută la 1884 și întreruptă când cu isgonirea din redacțiunea «*Tribunei*» a răposatului Ioan Rusu-Șirianu.

Condusă în acelaș spirit ca cea dela Sihiu, «*Tribuna*» din Arad în curând a străbătut, i-a îmbărbătat ear pe Români și după câți-va ani Ioan Rusu-Șirianu și Părintele Vasile Mangra au putut să pornească mișcarea pentru intrarea Românilor în acțiunea parlamentară, pe care poporul, mai ales în părțile Aradului, o cerea cu multă stăruință.

E cestiune de bună credință să mărturisesc, că eu în deosebi nu am sprijinit mișcarea aceasta, deși atât la 1882, cât și la 1884 și la 1887 stăruisem contra politicei de rezistență pasivă.

La 1848 și după 1848 până la 1868, când s'a creat legea pentru egala îndreptățire, Românii s'au luptat contra lui Ludovic Kossuth și contra închinătorilor lui, care, voind să desfacă Ungaria de Austria, le ziceau «*Unițivă voi și frații voștri de peste hotare cu noi contra Austriei și vă vom face traiu bun în statul ungar independent*».

După 1868 lupta s'a urmat contra guvernelor ungare, care, strimtorate de închinătorii lui Kossuth, le amărau Românilor viața pentruca ei să peardă nădejdea în Impărat și 'n împărăție și să se 'mpace în cele din urmă cu gândul, că numai într'o Ungarie independentă vor putea să aibă traiu tignit.

Puși astfel între «națiune» și coroana, care sus-

ține unitatea monarhiei, Români nu pot să aibă în dieta ungară decât rostul de sprijinitori ai guvernului firește chemat a apăra drepturile Coroanei.

În înțelesul acesta a stăruiț Șaguna, ca Români să-și trimită reprezentanți în dieta ungară pentru-ca să sprijinească guvernul atunci și numai atunci, când sunt în joc interese generale ale monarhiei și în deocebi drepturile Coroanei.

Această politică rațională nu mai avea însă nici un rost după ce Ungaria avea guverne, care nu țineau să fie sprijinite de Români. Din ziua, în care generalul Traian Doda, omul de încredere al Împăratului, a fost nevoit să iasă din dieta ungară și a trebuit să se prezente în fața curții cu jurați, eră învederat, că nu mai au Români ce să caute în dieta ungară.

Combătând guvernul cu orice preț, ei îi slăbiau pozițiunea și le făceau servicii înclinătorilor lui Kossuth, iar sprijinindu-l se făceau slugi ale unui stăpân, care n'avea nevoie de dânșii.

Intrarea în acțiune a Românilor avea rost numai după ce Coroana, ieșind biruitoare din lupta cu «națiunea», însărcina cu conducerea afacerilor publice ale regatului ungar oameni cumpeniți, care, având nevoie și de sprijinul Românilor, «caută pentru regularea relațiilor o formă statornică, prin care li se inspiră tuturorora cea mai deplină încredere în viitor».

Nefiind conduse afacerile publice de asemenea

oameni, intrarea în acțiune putea să fie o satisfacțiune pentru poporul doritor de lupte, dar nu putea să aibă nici un rezultat practic.

Aceasta eră părerea mea atunci, și n'am să cercetez, dacă faptele petrecute de atunci și până astăzi mi-au dat ori nu dreptate, ci mă mărginesc a constata, că atunci, când guvernul combătut și de Români a fost pus în minoritate, obștia românească a dat de bună voie și contingentul de recruți, și impozitele, pe care majoritatea dietei le refuzase.

Atât fapta aceasta, cât și avântul, cu care alegătorii români au intrat în luptă sunt dovezi neîndoioase, că se inspirau din simțământul comun al poporului român cei ce stăruiseră pentru părăsirea politicei de rezistență pasivă. Tot atât de neîndoios e însă, că lupta, pe care o vreau alegătorii români, nu e îndreptată contra Coroanei, nici contra statului ungar în deosebi, ci contra celor ce refuză contingente militare și impozite, pentru-ca să siluiască guvernul țării lor.

Stăruii deci și azi în gândul, că o asemenea luptă nu are nici un rost câtă vreme Ungaria nu are un guvern, pe care pot să-l sprijinească și Românii.

După îndelungate și îndârjite lupte între «națiune» și Coroană vine, în sfârșit, Comitele Khuen și se prezintă în fața țării — nu ca șef al unui partid, ci ca om de încredere al Majestății Sale imperiale și regale apostolice și declară, că e în-

sărcinat să 'năbuşe «*spiritul revoluţionar*», să adune la un loc pe toţi cei ce susţin legăturile dintre cele două părţi ale monarhiei şi prerogativele Coroanei, să restabilească ordinea legală, să facă o reformă electorală dreaptă şi să ţie seamă de cererile legitime ale tuturor.

El se adresează în deosebi şi la oamenii de încredere ai Românilor şi le zice «Ajutaţi-mă şi voi în lupta ce am să port pentru înăbuşirea spiritului revoluţionar propagat de închinătorii lui Kossut!?»

Ce trebuiau să facă Românii ?

Vorba eră să se voteze impozitele, contingentul militar, cheltuelile făcute cu anexarea celor două provincii, legea privitoare la această anexare, creditele pentru armata comună, prelungirea privilegiului băncii naţionale şi convenţiunea cu România.

Nu are nimeni să spună, că Românii nu erau gata să le voteze toate fără de nici o discuţiune.

D-l Octavian Goga şi d-l Schiopu, D-l dr. Iuliu Maniu şi d-l Soricu, d-l dr. Branişte şi d-l Bocu ori alţi tineri leventi, care nu-şi pun în joc decât propriile căciuli, puteau să spună, că nu pun nici un temei pe vorbele rostite de omul de încredere al Impăratului şi ţin să meargă înainte cu mai interesanta lor opoziţiune.

Oamenii cu rost făcut puteau să se retragă într'un colţ şi să zică «Nu mă bag,—nu mă ames-

tec!» În fața amărăciunii adunate în suflete după lupte grele și 'ndelungate erà mai comod să-și menajeze popularitatea scaldând-o 'n trei ape.

Aceia însă, care se inspiră din simțământul comun și au să apere nu numai pozițiuni, ci și interese generale, nu puteau să nu deà noului guvern sprijinirea, pe care acesta o cerea.

S'a vorbit mult despre lipsa de pricepere politică a «fruntașilor», care la începutul anului trecut, în ajunul alegerilor, n'au știut să profite de situațiunea atunci favorabilă pentru Români.

Aceasta nu pot nici s'o zică, nici s'o creadă decât cei ce sunt superficial informați asupra celor ce se petrec în Ardeal.

Atunci, ca mai înainte și ca astăzi, simțământul general erà, că nu pot Românii să facă cauză comună cu adversarii guvernului, nici cu Andrassy, nici cu Iusth, nici cu Kossuth, și că nu le rămâne decât să deà guvernului sprijinire pentru restabilirea ordinii legale.

Erau puțini, cum puțini sunt și azi, cei ce nu împărtășiau acest fel de a vedea.

Cei mai stăruiitori dintre dânșii erau oamenii cu educațiune maghiară, cărora li s'a încuibat în minte gândul, că «Neamțul» e totdeauna mișel și că pe urma vicleniei lui sufăr Românii toate relele.

Aceștia erau sprijiniți de tinerii cu temperament năvalnic, care s'ar simți nemângâiați și n'ar mai aveà nici un rost în viața politică, dacă nu s'ar continua «până în pânzele albe» lupta.

Și unii, și alții erau îmbărbătați de oameni cu bun simț practic, care cereau, ca guvernul să dea oarecare compensațiuni în schimbul sprijinului, pe care-l cere.

«Fruntașii» ar fi știut să profite de situațiune, dar n'au putut profita pentru-că nu aveà nici unul dintre dânșii destulă autoritate, ca să ție în frâu pe neastâmpărații, care făceau unitatea de vederi și disciplina peste puțină și siliseră pe susținătorii mai cumpeniți ai cauzei să steà la o parte.

La 1893, aflându-se 'n temnița dela Seghedin, răposatul Ioan Rusu-Șirianu publică sub titlul «Crăciunul nostru» un articol dedicat «Amicului dr. Ștefan C. Pop».

«Iubirea! — zice el — ea se găsește lângă vatra caldă a casei părintești. *Visători nebuni* după părerea unora, *sublimi* — după părerea altora, — umblă însă, ca să o sădească și între popoare. **Greu! Eu m'ași mulțumi, dacă ea ne-ar strânge laolaltă într'un puternic mănunchiu cel puțin pe noi, coborătorii din aceeași tulpină de ne-am mare. Intre frați să nu se mai găsească astfel de haini, nici fapte de ale lui Iuda să nu întârzie ziua sfintei învieri naționale.**»

După ce s'a 'ntors din temniță, acest propagator al iubirii a fost isgonit ca om urgisit dela Sibiu, unde vrajba sădită de dușmani îi înhăinise pe «frați». Vrajba n'a încetat nici până astăzi, și după șase-spre-zece ani Ioan Rusu-Șirianu a fost isgonit și dela Arad și a părăsit plângând redacțiunea «Tri-

bunei» pentru-că același «amic dr. Stefan C. Pop amenință cu o ruptură în partid, dacă nu va fi sacrificat *«visătorul nebun»*, care vrea să sădească iubirea *«și între popoare»*.

Amicii mei din Arad au crezut, că vor putea să servească cauza sacrificând pe unul dintre cei mai devotați susținatori ai ei. În curând li s'au cerut însă alte jertfe și iar altele li se vor mai cere.

Aceasi învrăjbită ca la Arad era în toate centrele românești, deci și în comitetul partidului, care, terorizat de elementele turbulente, nu mai era 'n stare să iee vre-o hotărâre, să pornească vre-o acțiune ori să primească vre-o răspundere și numai nefăcând nimic putea să salveze aparențele autorității sale ¹⁾.

Numai puțini dintre fruntașii Românilor din regatul ungar au avut bărbăția de a înfrunță și furoarea teroriștilor români cum au înfruntat mânia guvernelor ungare și de a-și da adevăratul gând pe față.

Unul dintre aceștia a fost și Părintele Vasilie Mangra, acum vicar episcopesc și membru al Academiei Române, unul dintre cei mai devotați susținatori ai cauzei române, om, pe care Românii erau deprinși a-l vedeă totdeauna în fruntea mișcărilor naționale.

Tocmai de aceea furia teroriștilor s'a îndreptat, înainte de toate, contra acestui om independent,

¹⁾ În urmă ruptura tot s'a produs, și amicii mei din Arad s'au incredințat, că zadarnice li-au fost toate jertfele.

care era gata să meargă și numai el singur pe calea, pe care o credea potrivită cu interesele generale și cu întregul său trecut.

Miseriile presei.

Se vorbesc și se scriu multe rele despre presă și despre ziarști; eu însă afirm pe temeiul experiențelor făcute de mine însu-mi, că vina pentru starea, în care se află presa, nu cade numai asupra ziarștilor, nici numai asupra editorilor ce le speculează munca, ci și asupra publicului cititor, ba mai ales asupra lui.

În coloanele unui organ de partid nu se poate spune adevărul decât în mărginile trase de interesele de partid. Când partidul e la «putere», toate măsurile luate de guvern și toate faptele săvârșite de susținătorii lui au să fie acoperite de laude. Dacă ele sunt greșite ori pornite din gând rău, tu ziarist ai să taci ori să le restălmăcești. Dacă partidul e în opozițiune, faptele bune ale guvernului și ale susținătorilor lui au să fie trecute cu vederea, dacă nu pot să fie restălmăcite, ear greșelile și abuzurile de putere ale lui au să fie exagerate. Bine, frumos și vrednic de laudă e numai ceea ce pornește de la partidul, pe care-l reprezintă ziarul, ori dela vreunul dintre membrii lui, care toți sunt oameni cum se cade, ori și cât de multe ar fi mișelile săvârșite de dânșii.

Acesta e lucru firesc, de sine înțeles și știut de toți, asupra căruia nu mai încapă nici o discuținne : partidele fac între ziariști selecțiune potrivit cu interesele lor particulare, și'n redacțiunea unui organ de partid nu pot să lucreze decât oameni, care se împacă cu gândul, că vor spune adese-ori și ceea ce nu este adevărat.

Oameni, care nu se împacă cu gândul acesta, o pat ca Eminescu, ca Părintele Nicolae Cristea, care la 1883 a fost dat afară dela «*Telegraful Român*», ca mine, care a trebuit nu o dată să ies din o redacțiune în interesul partidului, ori ca reposatul Ioan Rusu Șirianul.

Mai ușor nu răsufală nici ziariștii, care lucrează prin redacțiunile ziarelor așa zise «independente». Aceste atârnă de bunul plac al «marelui» public și fac vânătoare de senzațiuni, căci așa cer interesele «comerciale» ale întreprinderii. Aceste interese mai cer însă și ca fie guvernul, fie opozițiunea să aibă cuvinte de a sprijini întreprinderea. Situațiunea ziaristului e deci în ultima analiză chiar mai grea decât în redacțiunea vreunuia dintre organele de partid. Așa ori așa, ziaristul nu se poate susține decât având în vedere interesele de partid, cele comerciale, și slăbiciunile oamenilor, și *cu cât mai căzut e nivelul moral și cel politic al societății, cu atât mai adese-ori e nevoit să-și amăgească cititorii* ascunzându-le adevărul, spuindu-le la strâmtorare și minciuni, restălmăcind, exagerând, ori născocind fapte, ridicând în slava cerului pe stăpâni, ocărând

pe adversarii acestora, zăpăcind minți, stricând inimi și propagând duhul cel rău în cercul său de înrăurire.

Nu socotesc dar vinovați nici pe aceia dintre colegii mei, care m'au acoperit de ocări, ci le fac deplină dreptate recunoscând, că interesele de partid ori cele comerciale i-au silit să mă scoată chiar mort și să-mi cante prohodul.

De oarece însă tot mai trăiesc și înțeleg cuvintele, pentru care fie partide politice, fie frunțași vrednici de toată lauda țin ca așa numita cestiune națională să fie mereu agitată, îmi voi da silința să arăt, cum pentru ziare cestiunea aceasta e un fel de comoară nesecată.

Ani de zile de a rândul și mai ales în timpul celor din urmă alegeri din Ungaria ziarele noastre, totdeauna bine informate și «bine inspirate», au publicat în fiecare zi fel de fel de știri sensaționale, unele luate din vânt, altele exagerări ale faptelor în adevăr petrecute, cele mai multe născocite din adins spre a-i ține pe cititori în continuă emoțiune.

S'ar putea scrie cărți întregi despre aceste știri sensaționale, care ziua adoua după publicarea lor au fost desmințite ori rectificate, și nota caracteristică a timpului e, că nici odată ziarul, care a publicat știrea, n'a avut buna credință de a publica și rectificarea ori desmințirea, eară publicul s'a lăsat să fie amăgit!

Câte-va exemple mai concludente.

Un ziar din București a primit din Budapesta știrea, că «*Tribuna*» din Arad a fost confiscată. Neștiind, ceeace trebuia să știe, că în Ungaria confiscarea ziarelor numai în virtutea unei sentențe judecătorești se poate face, redacțiunea a publicat știrea senzațională. Două zile în urmă «*Tribuna*» a desmințit-o, dar ziarul, care publicase știrea, n'a publicat și desmințirea.

Același ziar a publicat altă dată știrea, că la Hacker, în comitetul Aradului, s'au răsculat sătenii și au fost arestați 35 de oameni. Ziua următoare a sosit la București rectificarea, că un sat «Haker» nu există nici în comitetul Aradului, nici aiurea în cuprinsul regatului ungar, dar cu vre-o zece luni mai înainte a fost în satul Fakert o încăerare, în urma căreia vre-o 30 de oameni au fost puși în urmărire, ear acum *s'a sistat urmărirea*. Nici rectificarea această n'a fost publicată.

Alt ziar a publicat știrea de tot senzațională, că Ioan Pop, Episcopul Aradului, a fost osândit de curtea cujurați din Cluj într'un proces de presă. Ziua următoare a sosit la București rectificarea, că Episcopul Aradului nu este Ioan Pop, ci Ioan Pap, și nu e justițiabil la Cluj, ci la Oradea Mare, iar cel osândit la Cluj e protopop gr. cath. al Morlăcii. Nici ziarul acesta n'a publicat rectificarea.

Altă dată a venit dela Budapasta știrea, că la Caransebeș armata a descărcat o salvă asupra popoului pacinic și au rămas morți nu mai puțin decât patru-zeci de Români. Știrea aceasta era

chiar mai mult decât senzațională, și administrațiunea ziarului, care-o primise, a umplut zidurile Bucureștilor de mari afișe, prin care invită publicul să cumpere numărul din ziar, în care era publicată.

Ziua următoare tot «*Tribuna*» din Arad a constatat, că nu s'a descărcat la Caransebeș nici o salvă și n'a căzut mort nici un Român. Nici unul dintre ziare n'a reproduș însă desmințirea aceasta.

Ear altă dată a publicat știrea de tot fantastică, că în cercul electoral al Beișului solgă-bireul a prostit peste trei-zeci de alegători români făcându-i să creadă, c'au fost osândiți la moarte pentru-ca, făgăduindu-le grațiarea, să-i înduplece a vota contra Părintelui Dr. V. Lucaciu, idolul lor.

N'a fost publicată nici desmințirea acestei știri, căci interesul causei cere, precum se vede, ca onorabilul public cititor să-i creadă pe Bihoreni atât de tâmpiți, cum trebuie să fie pentru-ca să poată fi trași în felul acesta pe sfoară.

Așa s'a urmat și se urmează zi cu zi.

Vorbind în numărul dela ¹¹/₂₄ August despre «plângerile d-lui senator Procopiu împotriva libertății exegerate a presei, în contra violențelor de stil și a lipsei de urbanitate. «*Tribuna*» din Arad zice, între altele, «*dar este în interesul causei să spunem cu această ocașiune, că multe informațiuni referitoare la noi se dau cu ușurință și cu o lipsă oribilă de temeinicie*».

Exemplele înșirate mai sus dovedesc însă, că nu e la mijloc numai «*ușurință*» și «*oribilă lipsă*

«de temeinicie», ci și o învederată rea credință.

«Ce bine ar fi, — mai zice «*Tribuna*», — dacă asupra mijloacelor de acțiune s'ar putea stabili o unitate de vederi și dacă între ziarele din regat și cele de la noi s'ar putea alcătui un program integral de procedări mai serioase pentru reprezentarea intereselor reciproce».

Răul e tocmai, că «unitatea de vederi» pentru susținerea «intereselor reciproce» s'a stabilit și nu e număr de ziar nici din coace, nici «din colo», în care cititorii să nu fie, potrivit cu «interesele reciproce», induși în eroare, alarmați și asmuțați după cum cer interesele de partid ori cele comerciale.

E o lucrare concentrică pentru prelucrarea publicului.

Sunt acum câte-va săptămâni de zile ministrul președinte al Ungariei, trăgând din rezultatul alegerilor concluziunea, că nu sunt de bună credință aceia dintre «fruntașii» Românilor, cu care avuse convorbiri înainte de alegeri, a luat asupra adevăratelor dispozițiuni ale Românilor din regatul ungar informațiuni și dela oameni, pe care îi socotia mai sinceri. Ziarele noastre, nu numai cele din România, ci și cele din țările coroanei ungare, totdeauna bine informate și bine pregătite pentru «representarea intereselor reciproce», și-au ținut cititorii în curent asupra «tratativelor» secrete și asupra «negocierilor de împăcare», publicau raporturi amănunțite și convorbiri cu persoane marcante și știau să spună până chiar și

ce au zis d-l Em. Ungureanu din Timișoara și d-l P. Cosma din Sibiu, care n'au zis nimic fiindcă nici nu avuseră ocaziunea de a-și da părerea.

Adevărul e, că contele Khuen n'a «pertractat» și n'a «negociat» cu nimeni, ci a luat informațiuni pentru-ca atunci, când îi vor permite împrejurările, să ia măsurile potrivite spre a pune capăt nemulțumirilor legitime ale Românilor din regatul ungar. S'a și dat un comunicat în acest înțeles, dar ziarele n'au reprodus pentru lămurirea cititorilor săi acest comunicat.

D-l P. Cosma a declarat apoi în public, că n'a dat nici o părere fiindcă n'a avut ocaziunea de a o face. Era cestiunea de respect și de bună credință atât față de d-l P. Cosma, cât și față cu publicul, ca această declarațiune să fie reprodusă. Ea n'a fost însă băgată în seamă, căci interesele de partid și cele comerciale cereau, ca publicul să rămâie indus în eroare

«*Tribuna*» a publicat din pana unui «*fruntaș*» un articol, în care se susținea, că comitetul partidului național e reprezentantul *legal* al Românilor din regatul ungar, deși nu există nici o lege. în virtutea căreia s'a constituit acel comitet, și sunt foarte mulți Români, care nu recunosc autoritatea lui.

Un ziar din București, reproducând acel articol, încredințează pe cititorii săi, că el a fost scris de d-l Dr. I. Miha.

«*Tribuna*» în urma intervenirii d-lui Dr. I. Miha

spune, că informațiunea ziarului din București e greșită, iar acesta nu are nici față cu d-l Dr. Mișu, nici față cu cititorii săi respectul și buna credință de a reproduce reactivarea publicată în «Tribuna»:

Ce temei se poate pune pe cele publicate în coloanele unor ziare, care-și bat astfel joc și de «fruntași» și de cititori!?

«*Universul*» a avut la 29 Iulie v. un «mare succes»: a publicat un «interview» cu Părintele Dr. Vasile Lucaciu, care, vorbind despre atitudinea guvernului ungar față cu poporul român, a zis, între altele, că «*astăzi (guvernul) cugetă serios la împrăjurarea, că acest popor va spune odată un veto puternic tiranilor și-și va cuceri drepturile naționale fără voia lor, chiar peste capetele lor*».

E ori nu adevărat, c'a zis-o Părintele Dr. V. Lucaciu aceasta!?

Dac'am admite c'a zis-o și-o crede, am insinua, că e om de bună credință, dar lipsit de bun simț. Dac'am presupune că a zis-o fără să o creadă, am zice că e un șarlatan comun, care vrea să prostască lumea. Intr'un caz și într'altul le face un bun servisiu dușmanilor noștri, care au dreptul de a se folosi de toate mijloadele, ca să nimicească pe poporul, care vrea să spună un «*veto puternic*» și să treacă «*peste capetele*», altora.

Părintele Dr. V. Lucaciu e însă om matur și destul de cumpenit pentru-ca să nu grăiască ase-

menea vorbe nechibzuite, care pun pe Români și pe partidul său îndeosebi în o lumină falsă și compromițătoare. Acela, care vrea să prostească lumea, e «reporterul» dela «*Universul*». El n'are să rectifice.

«*Tribuna*» dela Arad a publicat în numărul de la 10 August o dare de seamă despre o serbare pusă de d-l Nic. Iorga la cale în Câmpina. Ni se spune în acea dare de seamă, că d-l Profesor N. Iorga, într'o conferință ținută la acea serbare, a spus, că *în curând va veni ziua, în care Români din toate țările se vor uni formând o Românie mare și puternică*».

Mare vorbă, pe care la Câmpina o grăiește ușor și-un om mai mic decât d-l Profesor Nicolae Iorga. Deoarece lui Dumnezeu și Domnului Profesor Nicolae Iorga toate îi sunt cu putință, nu ni-e greu să credem, c'a zis d-l Iorga la Câmpina vorba aceasta; n'ar fi însă zmintit celce ar zice, că fie zmintit, fie șărlatan a fost cel ce-a reproduș-o — așa netam-nesam în coloanele «*Tribunei*» din Arad, unde ea nu sună ca la Câmpina.

În timpul căldurilor de vară s'a plimbat pela București, ca să se mai răcorească, unul dintre reprezentații *legali* ai Românilor din regatul ungar, d-l Dr. Ștefan Csicsó Pop¹⁾, deputatul trimis de Șirieni în dieta din Budapesta.

Fiind și eu Șirian de baștină și fiind la Șirienii

¹⁾ Amicul dela 1893 al lui I. Rusu.

mei, în mijlocul cărora am crescut și între care am multe rude și mulți pieteni din copilărie, am urmărit cu deosebită atențiune «gestele» și «gesturile» distinsului oaspe, pe care unul dintre marile ziare l'a luat în antrepriză».

Noi avem între «fruntașii» din regatul ungar oameni crescuți în școli maghiare și trăiți în societatea maghiară, care nu cunosc nici istoria neamului românesc, nici literatura noastră națională și nu mai sunt în stare să înțeleagă felul de a gândi al românilor. Mulți dintre dânșii sunt susținători zeloși ai cauzei române, dar o suțin pe aceasta ca Maghiarii pe cea maghiară. Unul dintre aceștia e și vrednicul reprezentant al Șirienilor, un fel de Csicsó Pista barátom, care dă vântos și cu rost, și fără rost. Nu mă îndoiam dar că el va vorbi la București parc'ar fi la Kecskemét ori pe pusta Hortobágy.

Tot nu mă așteptam însă la ceea ce mi-a fost dat să citesc două, trei, patru, chiar cinci zile de rând în coloanele ziarului ce l'a exploatat ca pe o mină de pietre scumpe. Ceea ce distinsul deputat din dieta ungară a spus la București despre politica cea mare a împăraților, despre convențiunea militară încheiată între România și patria sa, despre lipsa de pricepere a regelui Carol I, despre ușurința tuturor sfetnicilor săi, despre mișelia celor ce nu-l înțeleg și despre Universitatea din Brașov întrece toată închipuirea.

Pe mine nu mă iartă firea să cred, că alesul

Șirienilor poate să vorbească asemenea bazaconii, și cred mai bucuros, că «reporterul» le-a ticluit toate potrivit cu interesele de partid, ori cu cele comerciale.

Din aceste puține exemple rezultă, că nu numai că nu li se cere, dar în anumite împrejurări nici nu li se iartă ziaristilor să fie de bună credință față cu cititorii lor: ei au să servească cu orice preț partidul ori întreprinderea, și o insinuare perfidă, o calomnie îndrăzneată, o minciună sfruntată ori o prostie spusă «la țanc» e dovadă de dibăcie, nerușinarea e bărbăție, iar lașitatea e prudență, dacă se produce efectul intenționat.

Pot ziaristii să se încălzească pentru idealuri ori să se avânte pentru cauze bune, dar numai câtă vreme aceasta se concordă cu interesele de partid ori cu cele comerciale. Celce trece peste aceste are să-și aducă aminte de versul lui Racine:

«Mais, sans argent, l'honneur n'est qu'une maladie»

(Les plaideurs. Act. I. Scena I).

„Corespondența Română“.

În vara anului 1909, când împăratul Francisc Iosif a plecat la Ischl, nu se putea prevedea, cum va fi rezolvată criza din Ungaria, dar «spiritul revoluționar» era înfrânt și nu mai rămânea în. doială, că în timpul iernii se vor petrece schim-

bări pentru Români priincioase, dacă vor ști să se folosească de ele.

Se făcea deci cu mult neastâmpăr vânătoare de știri senzaționale.

Îndeosebi pentru știrile din străinătate «marile» ziare din București au la Budapesta agenți, redactori pela ziarele de acolo, și aceștia transmit fie prin telefon, fie prin telegraf știrile sosite la redacțiunile, din care fac parte.

E învederat, că agenții aceștia aleg și formulează știrile potrivit cu tendințele partidelor, în serviciul cărora se află, și astfel acestea se folosesc de ocaziune, ca prin mijlocirea ziarelor din București să producă între Români curente ce le vin la socoteală.

În același timp agenții aceștia sunt oameni cu desăvârșire neștiutori când e vorba de cele petrecute la Români și trimit în ceea ce îi privește pe aceștia cele mai pochte știri, iar ceice le primesc, neștiutori și ei, le publică în ziar așa cum li-au fost transmise.

La aceasta se mai adaugă apoi și notițele ori corespondențele «particulare» ticluite de vreunul dintre ziaristii mai «rutinați» ce fac parte din personalul de redacțiune al ziarului.

Așa se îngrămădesc știri și informațiuni ca cele înșirate mai sus, și publicul e amăgit și ținut în continuă emoțiune, încât nu mai e'n stare să judece drept.

Tot așa se petreceau lucrurile și pe la 1893,

și «Corespondența Română» a fost înființată atunci ca ziar cotidian, cu gândul de a da lămuriri conștiințioase și informațiuni exacte asupra celor ce se petrec la Români din regatul ungar. Nu am putut însă să ne susținem în luptă cu ziarele «mari» de atunci, căci vânzătorii «Corespondenței» mânceau trântea și după vre-un an de zile am curmat lucrarea cu pierderi însemnate.

Încă în toamna anului 1909 era viii discutată cestiunea de a înființa o agenție telegrafică și telefonică spre a aduna dela Viena, dela Budapesta și dela Români din regatul ungar știri bine controlate, ca să le pună la dispozițiunea ziarelor din București.

În timpul luni Decembrie dl Eugen Brote și eu am luat hotărîrea de a reînființa «Corespondența Română» ca asemenea agenție, ne-am pus în legătură cu o agenție similară din Budapesta, care avea legături cu Viena și Berlinul și cu America, și ni-am găsit tovarăși, care ni-au pus la dispozițiune un mic capital, ca să putem porni lucrarea.

Nu puteam să punem la cale o asemenea întreprindere fără ca să dăm și guvernului lămuriri asupra intențiunilor noastre și să ne încredințăm, că nu ni se vor face greutăți.

Aceeași atitudine i se impunea și agenției din Budapesta față cu guvernul austro-ungar. Aceasta s'a adresat dar la biourul de presă din Viena. Șeful acelu biou a încredințat-o despre bună-

voința sa, dar a stăruit, ca mai înainte de a organiza serviciul pentru adunarea informațiilor privitoare la Românii din regatul ungar, să ne punem în înțelegere cu șeful biuroului de presă din Ungaria.

M'am dus dar, acum și eu, la acesta și am făcut între altele, și întrebarea, dacă putem ori nu conta, că biuroul condus de D-sa să ne dea lămuriri asupra știrilor ce nu ni se vor părea exacte.

D-l Klein, șeful biuroului de presă din ministerul de interne al Ungariei, mi-a declarat cu francheță colegială, că puțin îi pasă dacă ziarurile românești sunt ori nu bine informate. Aceasta privește pe guvernul român și în deosebi pe șeful biuroului de presă din România. Putem deci să adunăm și să transmitem orice știri, căci el n'are să se supere: lămuriri însă ori rectificări avem să cerem dela ministerele, care sunt în pozițiune de a ni le da.

Tovarășul nostru, un ziarist cu legături întinse, s'a adresat deci la ministrul președinte.

Dându-și seamă despre importanța întreprinderii, comitele Khuen a declarat, — așa mi s'a spus, — că nu contează la sprijinul «naționaliștilor» români și nici nu are nevoie de el, ca să facă ceea ce crede. că e bine și pentru Români; se va bucura cu toate aceste, dacă Românii vor fi exact informați despre cele ce se petrec în Ungaria, și va lua dispozițiuni, ca să ni se dea cuvenitele lămuriri.

Puteam dar să trec la organizarea serviciului pentru adunarea știrilor privitoare la viața politică, economică și culturală a Românilor din regatul ungar.

Lucrul acesta nu puteam să-l fac decât în înțelegere cu comitetul central al partidului național român. M'am pus deci în înțelegere atât cu acesta, cât și cu amicii mei dela «*Tribuna*» și cu cei de la «*Lupta*» și am încheiat învoială pentru schimbul de știri.

Pe temeiul acestor fapte vânătorii de senzațiuni au născocit unii vestea, că sunt un agent al guvernului român, alții știrea, că am intrat în simbria guvernului ungar, ba citesc în «*Gazeta Transilvaniei*» (31 August) următoarele:

Coadele de topor. — «Epoca de eri publică următoarea informație de-o gravitate excepțională:

Aflăm în mod pozitiv că dacă guvernul d-lui Khuen Hedervary a combătut cu atâta violență pe candidații partidului național român la alegerile generale din Ungaria, aceasta a fost din cauza intervenției d-lui Eugen Brote și vicarului Mangra.

«Acești doi au spus primului ministru ungar, că dacă va lăsa să pătrună prea mulți candidați români în Parlament, atunci opera sa de împăciuire va deveni foarte dificilă, din pricina radicalismului reprezentanților Românilor, cari vor rămâne intratabili față de concursurile, pe cari ar dori să le smulgă guvernul».

«In urma acestora, primul ministru ungar s'a

hotărât la acea samovolnicie electorală care a închis porțile camerei din Budapesta atâtor valoroși luptători ai cauzei naționale și a făcut să curgă în atâtea părți sângele bravilor alegători români».

«Seara», reproducând această știre scrie următoarele :

«Suntem perfect încredințați de temeinicia afirmațiunilor «Epocei». Informațiunile publicate de noi, în repetite rânduri, asupra ticăloasei campanii a Vicarului Mangra și a complicilor săi, confirmă pe deplin rolul odios, pe care acești români decăzuți și netrebnici l-au jucat ca instigatori ai guvernului unguresc în contra neamului lor propriu,

Fără de trădarea lui Mangra, fără de samsarlăcul lui Brote, fără de serviciile lui Câmpeanu, răspopitul, alegerile din Ungaria ar fi luat un alt curs și partidul național român n-ar fi fost lovit cu atâta sălbăticie.

Unul află în «*mod pozitiv*», celalt e «*perfect încredințat*», iar al treilea dă «*o gravitaie excepțională*» informațiunii, din care rezultă, că nu guvernul ungar, ci câțiva Români scelerati poartă vina pentru toate ororile săvârșite în timpul alegerilor.

Eu sosisem la Budapesta a treia zi de Paști, iar d. Eugen Brote se află la București, trecuse timp de aproape un an de când nu ne întâlniserăm cu Părintele Mangra, colaboram în mod regulat d. Brote la «*Tribuna*», iar eu la «*Lupta*», era însă destul, ca eu să mă ivesc în preajma pa-

latului dela Buda pentru-ca guvernul ungar să facă tot ceea ce voim noi și să ne pună la dispozițiune întregul aparat al puterii publice.

Deștepți afară din cale trebuie să fi fost redactorii dela «*Epoca*», dela «*Seara*» și dela «*Gazeta*», ca să-și socotească cititorii destul de proști spre a crede prăpăstiile ce le spuneau.

Era mare nevoie de o întreprindere ca «*Corespondența Română*», și, pusă la cale cu știrea celor interesați, ca trebuia să fie folositoare și să reușească. Ziarele așa zise «*de tiraj*» erau, ce-i drept, supărate, căci ea înlătură «concrența» în ceea ce privește știrile de senzațiune; au primit însă și ele buletinele și au utilizat știrile, iară «*Tribuna*» și «*Lupta*» au început schimbul de știri. Singura «*Minerva*» a refuzat buletinele — pentru cuvinte, care se vor da ele de ele pe față.

Situațiunea a luat însă o întorsătură chiar mai urâtă decât la 1893, și, spunând cele ce urmează, scriu una din cele mai triste pagini din istoria noastră contemporană.

Încă în primăvara anului 1909, când se află la București, Părintele Mangra ni se plângea, că un partid național român, așa cum îl știam noi, nu mai există și că sunt oameni gata de luptă, dar lipsește unitatea de vederi și organizațiunea și nu e nimeni în stare să conducă.

Mai târziu a venit răposatul Ioan Rusu la București și ne-a încredințat, că lucrarea rațională nu

mai e cu putință la Români din regatul ungar, care sunt învălmășiți între dânsii.

Același lucru l'a spus d. Dr. I. Suciu într'o broșură, prin care-și motivează retragerea din partid.

Convingerea aceasta am primit-o și eu chiar în primele zile ale petrecerii mele la Budapesta, unde era întrunit «marele» comitet al partidului național.

Deși alegerile erau apropiate, pregătirile pentru ele abia se porniseră: lista de candidați nu era încă stabilită și se modifică dintr'un ceas într'altul; asupra manifestului electoral înțelegerea era peste putință; pe când unii continuau negocierile cu mijlocitori de ai guvernului, alții intraseră în pertractări fie cu aderenți de ai lui Kossuth ori de ai lui Justh, fie cu Kristoffy; nici d. Gh. Pop, nici d. Dr. T. Mihali, nici Părintele V. Lucaciu nu aveau cuvenita autoritate, ca să pună capăt neînțelegerilor și să conducă.

Acești lipsă de disciplină era pretutindeni.

Organele de publicitate ale partidului se încăerai mereu între ele și nu era nimeni în stare să le stăpânească. La Arad aderenții partidului erau desbinați, unii cu comitetul, alții contra lui, iar alții și contra comitetului, și contra «*Tribunei*». În Banat cei mai zeloși luptători nu primeau conducerea comitetului, ei mergeau de capul lor, iar guvernamentalii formaseră două grupe, una cu d. Burdea, iar alta cu Baronul Duca în frunte.

În Ardeal erau pretutindeni mulți cei nemulțumiți cu conducerea comitetului. În Sălagiu era puternic curentul guvernamental. Guvernamentali, în sfârșit, deși puțini, erau și ei de vre-o cinci feluri, iar Episcopatul o scăldă în toate apele.

În Ungaria apoi lupta electorală se poartă cu cheltueli mari, și comitetul a fost nevoit să adune din contribuiriile susținătorilor cauzei un fond pentru acoperirea acestor cheltueli. El era mic, în tot cazul insuficient, și mai «gazetarii», mai unii dintre candidați se plâneau, că li s'a făcut parte prea mică în vreme ce alții fac risipă.

În mijlocul acestei zăpăceli au ajuns la predominare oamenii cu temperament vioiu, care stăruiau, ca lupta să fie purtată în felul așa numiților «*gentrii*» și nu-și dedeau seamă, că Românii nu au nici temperament, nici mijloace pentru o asemenea luptă.

De oarece s'a zis, ca Părintele Mangra a voit și noi i-am dat ajutor să surpe autoritatea Comitetului, sunt nevoit să reamintesc aici fapte, care dovedesc, că nu mai aveà Părintele Mangra ce să surpe, căci nu mai aveà comitetul nici o autoritate.

Luasem înțelegere cu Părintele Dr. Vasile Lucaciu, ca în timpul campaniei electorale, când d-sa trebuia să lipsească dela Budapesta, să conducă redacțiunea ziarului «*Lupta*». Aceasta în înțelegere cu d. Dr. T. Mihali, dar nu și cu băieții din redacțiune.

Se apropiã data fixatã pentru alegeri, și eu mã aflam în cea mai mare strãmtorare pentru cã lista de candidați, pe care o stabilise Comitetul, se modificã în fiecare zi. Unii dintre candidați erau dați la o parte, alții se retrãgeau de bunã voie, iar alții erau combãtuți de alegãtorii români.

Încã mai mare îmi era strãmtorarea pentru cã nu mai erau decãt puține zile pânã la alegeri și tot nu era încã stabilit textul manifestului electoral. În sfârșit d-nii Gh. Pop, Dr. T. Mihali și Dr. V. Lucaciu, fiind seamã de nerãbdarea generalã, au redactat și subscris un apel electoral, pe care, pentru deplinã siguranțã, «*bãtrânul șef*» al partidului l'a șnuruit și l'a pecetluit, iar Pãrin-Dr. V. Lucaciu nu numai l'a trimis, ibery l'aj adus la Budapesta, ca sã-l publice în «*Lupta*» și sã'l trimitã și celorlalte ziare.

Nu ajunseseam însã sã facem corecturile când am primit o depeșã, prin care eram vestiți, cã li s'a trimis ziarelor alt text, pe care-l vom primi și noi.

Ce puteã Pãrintele Lucaciu sã facã!?

De geaba a venit la Budapesta, ca sã aducã și sã publice neschimbat apelul șnuruit și pecetluit de «șef»: pentru salvarea aparentelor a fost nevoit sã publice apelul ticluit de alții dupã cum i-a tãiat pe ei capul și publicat în *numele comitetului*.

Cu zurbagii, care-și bat astfel joc și de public, și de oamenii cumpeșiți, pe care și i-au pus în frunte, nu se pot purtã lupte grele, și d-nii Gh.

Pop, T. Mihali și V. Lucaciu erau osândiți să ia asupra lor o sarcină, pe care nu sunt în stare s'o poarte, căci nu pot să garanteze pentru nimic, nici să ia răspunderea pentru atitudinea partidului, care nu atârnă dela dânșii, ci dela impulsunile momentane ale «teroriștilor», pe care nu-i pot stăpâni.

N'a avut comitetul și nu are autoritate și zădarnice sunt și silințele de a i-o da, și încercările făcute spre a salva aparențele ¹⁾).

Am stăruit deci atât la Budapesta, cât și la Arad să se caute un teren comun pentru lucrarea împreună a tuturor celor ce se luptă pentru asigurarea libertății de dezvoltare a Românilor și să se stabilească disciplina în partid, constituindu-se un comitet, care are autoritate.

De aici a pornit mânia — nu spre a mă «omorî» pe mine, care nu mai am, la urma urmelor, nici un rost în viața publică a Românilor din regatul ungar, ci spre a intimidă pe cei de tot mulți, care sunt și ei de părerea, că trebuie să se caute un teren comun pentru lucrarea împreună a tuturor.

Campania de „nimicire“.

Intr'o convorbire avută cu unul dintre luptătorii români, actualul prim consilier al Coroanei ungare a zis, că este în interesul statului ungar

¹⁾ Cele petrecute în urmă au dovedit, că aveam dreptate când o ziceam aceasta.

să se pună cât mai curând capăt nemulțumirii legitime a Românilor.

«Aveți s'o susțineți aceasta nu numai din punctul de vedere politic, — a adăugat el, — ci și ca cestiune de iubire creștinească».

Nu m'am îndoit și nu mă îndoesc nici acum, că cel ce a grăit aceste vorbe frumoase erà de bună credință și că nu exprimă numai gândul său. M'am îndoit însă și mă îndoesc, că el va putea să și facă binele, pe care-l vrea.

După ce timp de patru zeci de ani consilierii Coroanei ungare au prigonit fără de milă pe cei ce se luptau pentru dreptate și susțineau cauza română și ca cestiune de iubire creștinească, după ce timp atât de îndelungat a fost propagată ura între cetățenii statului ungar, e foarte greu să le vorbești oamenilor despre pace, despre bună înțelegere, despre iubire.

Pentru aceasta se cere o lepădare de sine, pe care numai puțini o au, și numai după îndelungate și stăruitoare silințe vor putea să fie înlăturate relele, pe care le-au făcut cei ce credeau că servesc interesele statului ungar asmuțând pe Maghiari contra celorlalți concetățeni ai lor.

Deocamdată mânia întunecă mințile, și li se face multora urgisit cel ce îndrăznește să le vorbească oamenilor despre o apropiere între Români și Maghiari.

Era Sâmbătă înainte de Dumineca Tomii când

am plecat dela Budapesta la Arad, unde urmă să se întrunească sinodul diecesan.

Sosind seara la Arad, am aflat, că sosise acolo și Părintele Vicar Vasile Mangra, care nu se rostise încă, dacă primește ori nu și fără de autorizațiunea comitetului candidatura dela Ceica.

Amicii noștri comuni erau cu toate aceste desolați când li-am spus, că țin să întâlnesc pe Părintele Vasile Mangra, care de atâta timp ne era nu numai colaborator literar și tovarăș de luptă, ci totodată și bun prieten personal.

Se temeau, că voi fi insultat în public și ocărit până chiar și în coloanele «*Tribunei*», pe care am înființat-o împreună.

Nu pentru întâia oară mi s'a pus alternativa «*Ori cu noi ori cu dânșii!*» și în câteva rânduri am fost nevoit să-mi calc pe inimă și să mă despart de oameni, pentru care aveam multă stimă și multe simpatii. Am făcut-o însă aceasta în interesul unei cauze: acum mi se cerea chiar mai mult fără ca interesele vre-unei cauze să fie în joc.

Duminecă, înainte de amiază-zi, i-am făcut Părintelui Mangra o vizită, și am mers apoi împreună la biserică — fără ca să fi fost insultați.

În timpul sfintei liturghii mi s'a spus însă, că la ușa principală a catedralei s'au adunat mai mulți derbedei de prin părțile mărginașe ale orașului, ca să huiduiască pe Vicarul episcopesc la ieșirea sa din biserică, și sângele mi s'a urcat în obraji când am fost încredințat, că cel ce pune

la cale scandalul rușinos e chiar secretarul consistorial.

În gândul Românilor din regatul ungar preoții sunt povățuitori sufletești în cel mai deplin înțeles al cuvântului, iar Episcopii sunt suprema autoritate, în fața căreia toți se pleacă — chiar și dacă mari li-ar fi păcatele ca oameni. Numai unor oameni orbiți de patimă și desbrăcați de firea românească putea dar să le treacă prin minte gândul de a huidui pe o înaltă față bisericească la intrarea catedralei.

Nici n'au îndrăznit derbedeii să facă scandal în fața bisericii, unde era lume multă, și Părintele Vicar Vasilie Mangra a plecat nesupărat de nimeni în aceeași trăsură cu Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Ioan Pap la seminar, unde urmă să se întrunească sinodul.

O încercare de a pune la cale scandal s'a făcut mai întâiu în fața seminarului, apoi în timpul ședinței, dar instigatorii au rămas de rușine și au trebuit să se mulțumească cu dările de seamă pline de minciuni, pe care le-au publicat în urmă gazetele.

După ședința sinodului Prea Sfinția Sa Părintele Episcop ne-a făcut mai multora onoarea de a ne pofti la masă. Unii dintre cei invitați au declarat, că nu șed la aceeași masă cu un «trădător» ca Părintele Mangra și pretindeau să fac și eu acelaș lucru.

Nu mi se cerea dar numai să mă despart de

un vechiu prieten, ci totodată să și fiu insolent atât față cu acest prieten, cât și față cu un Episcop, care ne făcuse onoarea de a ne pofti la masă.

Chiar și dacă ași fi avut cuvinte de a osândi pe Părintele Mangra, nu aceasta era forma, în care aveam s'o fac, și nu m'am sfiit a mărturisi, că sunt scârbit de apucăturile sălbatice, prin care câțiva oameni orbiți de patimă ne fac de răsul lumii.

Adevărul știut de toți era, că m'aș fi pus în contrazicere și cu propriile mele convingeri, și cu întregul meu trecut și cu cei mai vrednici dintre soții mei de luptă, decă ași fi desaprobat pe Părintele Mangra, care se inspiră din simțământul comun, și în pozițiunea, în care se află, nu putea să facă decât ceea ce făcea.

Li-am declarat deci amicilor noștri comuni, că țin să lucrez și mai departe împreună cu dâșii, dar legăturile personale cu Părintele Mangra n'am să le rump, ci stărui să găsim un teren comun, pe care putem să lucrăm împreună cu toții.

Acesta eră și atunci, ca astă-zi, gândul tuturor oamenilor mai cumpeșiți, care stăruiu să fie scoase deocamdată din discuțiune toate chestiunile, asupra cărora părerile se deosebesc și oamenii se desbină.

Tocmai de aceea însă teroriștii țineau să mă angajeze în luptă insultând pe Părintele Mangra și pe cei ce stăruiu pentru organizarea partidului pe baze mai largi. Vorba eră să fie intimidat Părintele Mangra, ca să nu primească candida-

tura dela Ceica, și se credeà, că n'o va primi, dacă d-l Eugen Brote și eu ne vom rosti cu toată hotărârea în acest sens.

Aceia-și oameni, care făceau partidul incapabil de ori și ce acțiune, ne-au pus dar amândurora sula în coaste, ca să amăgim lumea spunând ceeace în adevăr nu gândiam și să facem presiune morală asupra Părintelui Mangra.

Știindu-ne, că avem și unul, și altul casă grea și ne luptăm cu multe și mari nevoi, am fost amenințați, că vom fi lipsiți de mijloacele de traiu, dacă nu ne vom dà după păr.

D-l Eugen Brote, care colaborà la «*Tribuna*», a fost învitat să desavueze pe Părintele Mangra într'un articol publicat în «*Tribuna*» căci altfel nu i se va mai primi colaborarea, iară mie, care colaboram la «*Lupta*» și la «*Minerva*», mi s'au pus mai întâi în coloanele «*Tribunei*», apoi și în ale «*Luptei*» câte-va întrebări asupra atitudinii mele față cu Părintele Mangra și mi s'a spus, că se va porni contra mea o campanie de nimicire, dacă nu voi dà încă înainte de alegeri răspunsul ce mi se impuneà.

Dac'ași fi dat acest răspuns și dacă m'ași fi învoit să trimit dela Budapesta numai știri primite dela cei ce voiau să mă terorizeze, așa fi rămas om vrednic de mărire, luptător neînduplecat, cel mai distins dintre scrietorii români din regatul ungar, ilustru propagator cultural, și «*Corespon-*

dența Română» ar fi și azi una din cele mai «salutare» întreprinderi.

Cititorii pot însă acum să-și dea seamă despre cuvintele, pentru care nu puteam nici să mă fac agent electoral, nici să amăgesc lumea spunând neadevărul și trimitând la București știri tendențioase.

Am tăcut dar și *fiind-că am tăcut*, a fost pornită campania, în urma căreia nici un ziar românesc n'a mai îndrăznit să-mi primească colaborarea și «*Corespondența Română*» a fost boicotată.

Stăruii cu tot dinadinsul să se ție seamă, că eu abia târziu după alegeri, când capetele erau mai răcorite, am publicat în coloanele «*Telegrafului Român*» din Sibiu o declarațiune, a căreia publicare «*Tribuna*» o refuzase, și că nici în această declarațiune nu m'-am solidarizat cu Părintele Mangra, ci am spus numai, că noi vechii tribuniști nu putem să-l desaprobam.

Furia s'a deslănțuit dar numai pentru-că nu am voit să luăm d-l Brote și eu parte la acțiunea pornită spre a amăgi lumea cu fel de fel de născociri, ca să nu poată să-și dea seamă despre starea de destrămare, în care se află partidul național român, și despre marile greșeli ce s'au făcut și se fac.

Luni de zile de a rândul coloanele ziarelor au fost pline de minciuni, de exagerări și de fel de fel de fantasmagorii asupra negocierilor ce se urmează la Budapesta între Comitele Khuen și mai

unul, mai altul dintre «fruntașii» Românilor și despre uneltiri puse la cale de «trădătorii» lași, ca să precupețească drepturile neamului românesc.

Biuroul din Budapesta, care aveà lăgături atât cu guvernul ungar, cât și cu fruntașii deosebitelor partide opoziționale, ne trimiteà în fiecare zi rectificări și desmintiri, dar ajunsesem în cele din urmă să nu mai îndrăznim a ne rězemà nici pe aceste.

Pentru ca să putem dà publicului informațiuni axacte și sigure, d-l Eugen Brote a plecat în ajunul întrunirii dietei la Budapesta, unde a avut convorbiri atât cu mai mulți dintre «*Trădători*», cât și cu comiții Ștefan Tisza și Khuen Héderváry; apoi s'a întors la Sibiu, unde s'a întâlnit cu I. P. S. Părintele Mitropolit Ioan Mețianu. A primit convingerea, că atât comitele Ștefan Tisza, cât și mai ales comitele Khuen doresc în toată sinceritatea să ajungă la stabilirea acelu «*modus vivendi*», despre care vorbiam noi la 1884, și să găsească «**forma statornică**», care le inspiră tuturora încredere în viitor, dar nici *negocieri*, nici *pertractări* n'au fost și nu sunt, și totul se reduce la adunare de informațiuni primite dela oameni, care inspiră oare-care încredere. Pentru ca vre-o acțiune să fie cu putință, e înainte de toate, nevoie ca Românii din regatul ungar să se organizeze și să-și creeze un factor, care are destulă autoritate spre a puteà luà angajamente și spre a primi răspunderi.

Acesta erà atunci adevărul.

D-l Schiopu dela «Tribuna», d-l Bolcaș dela «Lupta», d-l Braniste dela «Drapelul», cel-lalt Braniste dela «Gazeta», d-l Soricu dela «Viitorul», «der ewig geschäftige», d-l Scurtu dela «Seara», neastâmpăratul d-n Goga ori alți voinici zeloși, care trag cu urechea prin cafenele, se uită pe ici pe colo prin gaura cheii ori iau informațiuni de prin biurourile ziarelor din Budapesta, spun cu toate acestea prin depeșe tipărite cu litere grase, prin corespondențe ticluite cu multă dibăcie ori prin articole scrise cu mare avânt, că guvernul ungar cumpără, iar «trădătorii» vând cele mai sfinte drepturi ale neamului, iară publicul citește și se emoționează n sec.

Are mai curând ori mai târziu să iasă la iveală adevărul, că nu a negociat guvernul ungar nici direct, nici indirect cu nimeni, ci s'a mărginit a aduna informațiuni în vederea unei acțiuni, care deocamdată nu e cu putință¹⁾.

Ași fi de rea credință, dacă, știind să nu mă stric cu terorisorii, așa zice, că au fost la mijloc numai lipsa de pricepere, excesul de zel ori alte asemenea păcate de ale celor ce iau asupra lor sarcini, pentru purtarea cărora nu au cuvenita pregătire.

Erà la mijloc și răutatea omenească, și «campania» a fost purtată după un plan croit și chibzuit anume spre a amăgi lumea.

¹⁾ Chiar azi publică ziarele declarațiuni făcute de d-nul dr. I. Mișu în acest sens. (18 Ianuarie 1911).

La 1893, când se afla la Zürich, d-l Eugen Brote, proprietarul «*Tribunei*» și al «*Foii Poporului*», a primit dela d-l Septimiu Albini, redactorul «*Tribunei*» o scrisoare, în care se zice:

«Pentru eventualitatea deținerii noastre imediate adusesem pe *D-r Branîște* din Brașov aici. El și-a dat demisia de acolo, și de cum-va nu se va putea aranja cu consistoriul, este dispus să rămână și în viitor la noi. Face însă pretenția de 1000 fr. salariu. Mă rog de ordinile D-tale în această privință. Ni să ofere și unul *Scurtu*, fost până acum la «*Gazeta*» și *foarte călduros recomandat* de Branîște. Acesta cred, că ar veni și cu salariul acordat reposatului Popovici. Te rog, serie-mi și în această privință, ce facem».

Având din Brașov informațiuni, că nici unul din cei doi nu e vrednic de încredere și gata de a aduce la nevoe și jertfe, d-l Eugen Brote a luat dispozițiunea să plece dela București nenorocitul Pop-Păcuraru, care stătuse ca redactor al «*Tribunei*» timp de un an în temniță.

Puțin timp în urmă guvernul a suprimat «*Tribuna*» și «*Foia Poporului*» pentru cuvântul. că proprietarul lor nu se mai află 'n țară, și d-l Eugen Brote a fost nevoit să declare 'printr'un act economicos avutul său vândut.

Folosindu-se de împrejurarea aceasta, reposatul D-r. I. Rațiu, intrat acum în conflict cu «iubitul nepot», a pus sequestru pe tipografie, pe ziar și pe foaie.

Acum cei respinși de d-l Eugen Brote au ajuns mari și tari la «*Tribuna*» și la «*Foaia Poporului*», și la 25 Martie 1906 «*Foaia Poporului*», încă sub sequestru, publică următoarele :

Desvelirile.

Sibiu, Mercuri, la 25 Martie n.

Astăzi e peste ori-ce îndoială, că s'a plănuit o vindere a noastră a tuturor, o vindere pe mâna celor mai neîmpăcați dușmani ai noștri, a stăpânilor din Budapesta, cari neconținut ne prigonesc în tot felul. Cel-ce a desvelit și a zădărnicit acest mișelesc plan iscodit și cu multă viclenie țesut în contra noastră, este iubitul nostru *Aurel C. Popovici*. Au trecut acum două săptămâni de când acest paznic al cauzei naționale a prins firele ascunsului plan și de atunci mai în fiecare număr al «*Tribunei*» a scris câte un strașnic articol, prin care a descoperit și a dat de gol pe cei păcătoși.

Cine sunt păcătoșii ?

Am spus-o, că d-l Eugen Brote, Ioan Slavici, și încă vr'o câțiva prieteni de ai lor... cu un cuvânt toți aceia care au pricinuit certele cele urâte, ce s'au ivit în sânul conducătorilor noștri.

Și care a fost planul lor ?

Ei au vrut să depue pe d-l Dr. *Ioan Rațiu*, pe neclintitul nostru președinte, din locul pe care cu cinste l-a ocupat de atâta timp ; *au vrut să pună mâna pe «Tribuna», această neobosită sbiciui-*

toare a tuturor păcătoșilor, și pe «Foaia Poporului», crezând că cu ajutorul lor vor putea îmbătă poporul, pentru-ca în sfârșit să ne dea pe toți legați pe mâna miniștrilor unguri din Budapesta.

Bă își băteau capul chiar și cu gândul, ca să facă o altă foaie, vezi bine, *ajutorați cu bani ungurești*, în care foaie ar fi avut de scop să amăgească lumea cu vorbe dulci, cu făgăduieli și alte nimicuri atrăgătoare, pentru-ca să facă pe oameni să se lepede de partidul național, de steagul nostru frumos : *programul național* și părăsit pe conducătorii săi să treacă în tabăra lor *vândută ungurilor*.

De aceea au făcut acei oameni fără suflet și fără D-zeu atâtea vrajbe, de aceea au șcornit ei atâtea minciuni, de aceea au pornit-o dumnealor pe coarda clevetirilor urâte, ca și babele, de ne făcuseră de rușine înaintea străinilor din țară.

Dar' în sfârșit aflatu-s'a ac și de cojocul lor ; aflatu-s'a om care să-i învețe și pe ei omenia.

Astăzi planul lor e *zădărnicit cu desăvârșire*, ear' ei dați de gol, desveliți cu toate apucăturile păcătoase, *tac ca peștii* sau dau taga, ca și cei prinși cu brânza în mână, dar' sunt rușinați, de s'ar ascunde sub pământ, dacă 'i-ar primi.

Lumea românească turburată de cutezanța lor îi blestemă și nu mai vrea nici de nume să le audă, ear' aceia, cari amăgiți de ei s'au fost pus pe partea lor și în potriua partidului național, înfățișat prin vrednicul său președinte *Dr. Rațiu*,

acea încă se leapădă de ei și se reîntorc earăși la calea adevărului».

Azi după patrusprezece ani, ori și cine, om cu mintea limpede, își dă seamă, că toate aceste sunt fastasmagorii născocite pentru prostirea cititorilor și pornite din ură personală.

D-l Aurel C. Popovici, iubitul, om onorabil și azi mai matur, se va fi convins, așa cred, și el, că n'au fost nici atunci, nici mai târziu nici un fel de negocieri, că nu erà nimeni, care voià să cumpere, și nu puteà nimeni să vândă, că a fost indus în eroare de oameni pătimași și a pornit lupta pe temeiul unor închipuiri deșerte. Vorba erà la 1896 de o campanie pornită de partidul conservator împotriva d-lui Dimitrie Sturdza, care făcuse declarațiunea dela Iași, și dacă noi eram prezentați drept slugi *plătite* ale urgisitului Sturdza, puteam și noi să zicem, că cei ce ne ocărau erau slugi plătite ale altora, și deosebirea erà numai, că noi aveam în mână *acte doveditoare*, de care nu voiam să ne folosim, iar alții nu aveau nimic.

Am tăcut «*ca pești*» pentru că ne erà silă să intrăm în asemenea luptă și rușine de oamenii, care au adus alătura cu noi jertfe pentru înființarea «*Tribunei*», în coloanele căreia erau ocăriți de cei ce nici n'au ostenit, nici n'au jertfit nimic.

Erà o nerușinare fără de seamă, ca acești întruși să le spună cititorilor, că voiam să *punem mâna* pe «*Tribuna*», creațiunea noastră, ba să mai

adauge, că voiam să înființăm cu *bani ungurești* altă foaie.

Nu le crapă obrazii nici azi, când toată lumea știe, că acea «*altă foaie*» e «*Tribuna*» din Arad, care atâta timp a servit cauza română, ca să devie în cele din urmă, ca cea din Sibiiu, un fel de scui pătoare publică pentru toți trecătorii buimăciți.

Acela-și *Scurtu*, care la 1896 își varsă veninul în coloanele «*Foii poporului*», publică în numărul dela 20 August a. e. al ziarului «*Seara*» o corespondență «particulară» din Budapesta, ticluită de el la București, ca să rezică ceea ce a mai zis.

«Rolul nefast al d-lui Brote și al tovarășilor săi se lămurește, altfel, pe deplin, zice, el. Ne găsim în fața unei intrigi ticăloase, în care foștii naționaliști dela «*Tribuna*» veche sunt uneltele criminale ale campaniei celei mai detestabile în contra intereselor naționale românești.

De altminteri d-nii Brote și Slavici nu cad pentru prima dată în acest păcat. După ce ani de zile au făcut pe radicalii naționali, combătând ca pe niște «trădători» pe moderații dela ziarul «*Telegraful român*», care-i servește astăzi și pe care-l servesc, tot ei au tratat la 1895—1896 cu Banffy, pentru desființarea partidului național în schimbul unei «legi electorale europenești», precum se exprimă d-l Slavici care împreună cu d-l Brote recomandase Românilor dela noi să primească propunerile lui Banffy și să intre în partidul guver-

namental ungurese, unde li se ofereà patruzeci de mandate parlamentare.

Atuncea, deși erau sprijiniți de două guverne — de guvernul Banffy și de guvernul Sturdza—d-nii Brote și Slavici cari lucrau de comun acord cu d-l Ion Bianu, dela Academia Română, au fost făcuți inofensivi prin o campanie necruțătoare a d-lui Aurel C. Popovici, care a dat pe față toată ticăloșia tratativelor de împăcare.

Astăzi credem că nu se mai găsește nici un Român cinstit și cu atât mai puțin un guvern românesc, să se mai lase păcălit de aventurierii politici. Totuși este o datorie națională, ca să fie demascați din vreme acești trădători ai partidului național, cari sunt agenții provocatori ai guvernului ungurese».

Ar fi destul atât pentru-ca ori și cine să-și poată face o idee clară despre felul revoltător, în care e purtată «*campania de nimicire*».

E însă în corespondență «particulară» a d-lui Scurtu și o notă respingătoare, pe care n'o pot trece cu vederea.

E uimitoare lipsa de tact, cu care el vorbește despre raporturile *personale* dintre d-l Eugen Brote și d-l Dimitrie A. Sturdza, căruia i se cuvine, anume ca om particular, cea mai deplină cruțare.

Știe azi toată lumea, că d-l Eugen Brote s'a stabilit în țară în urma stăruințelor d-lui Sturdza și în vederea unei acțiuni naționale. După-ce par-

tidul liberal a luat dar conducerea afacerilor publice, d-l Eugen Brote ar fi putut să-și creeze o pozițiune; ținea însă să se întoarcă iar acasă după ce se vor fi schimbat împrejurările și astfel n'a voit să iee nici într'un fel parte la viață politică a statului român. Agronom calificat, a încheiat deci cu d-l Dimitrie Sturdza, om corect în daraverile sale particulare, un contract *de tovarășie*, în vîrteea căruia și-a angajat atât averea moștenită dela părinți, cât și roadele muncii sale de zece ani în exploatarea «*rațională*» a moșiei Găiceana, proprietatea d-lui Dimitrie Sturdza.

În vîrteea contractului tovarășii nu puteau să să iee decât de comun acord dispozițiuni în ceea ce privește îmbunătățirile ce urmau să fie făcute în exploatarea moșiei și la sfârșitul fiecărui an încheiau socoteli în regulă. În vîrteea acestor socoteli subscrise de d-l Dimitrie Sturdza i se cuvin d-lui Eugen Brote peste 100.000 lei, capital investit din al său și procente convenționale.

De oarece în ajunul expirării contractului încheiat pe zece ani s'a întâmplat nenorocirea, care pe toți ne-a atins atât de dureros, liquidarea afacerii nu s'a putut face și d-l Brote a rămas cu desăvârșire lipsit de mijloacele de traiu. Având deci în vedere datoriile sale de soț și de părinte, care în ori și ce societate cu bună rînduială sunt mai presus de toate, d-l Eugen Brote și-a dat sîlînța de a înduplecã pe membrii familiei și pe amicii d-lui Dimitrie Sturdza să pună într'un fel

oarecare capăt acestei situațiuni penibile, iar după ce n'a reușit, a fost nevoit să cheme în judecată pe d-l Dimitrie Sturdza. Procesul se află în curgere în fața tribunalului de Ilfov, secțiunea I, care de aproape doi ani de zile stă în deliberare.

Aceasta e starea lucrurilor, pe care o știe și d-l Scurtu nu numai din spusele mele, ci și din o dare de seamă publicată în coloanele «*Tribunei*».

Ce să-i mai zic omului, care cu toate aceste publice vorbele «*d. Eugen Brote, faimosul «dictator» de odinioară, care încetase de mult a trăi politicește, și numai apare decât în fața tribunalelor românești, ca să dea seama despre neregulile săvârșite pe socoteala averii stăpânului de eri, d-l Dimitrie Sturdza*».

E nespus de dureros ceea ce s'a petrecut, dar mai dureros încă este să fiu silit a spune, că eu mi-ași urmă și azi în toată tigna lucrarea la Măgurele, iar d-l Eugen Brote n'ar fi fost nevoit să cheme în judecată pe un om mult stimat, dacă slugi nemernice n'ar fi abuzat de starea sufletească a stăpânului lor frânt în luptă cu multele ticăloșii ale vieții noastre comune.

În numărul dela 15 August al ziarului «*Adevărul*» au fost publicate următoarele :

Fapte și observații.

Amoralitate. Se vede că am pus degetul pe o rană vie. Niciodată poate nu m'am pomenit cu mai multe plângeri, reflexii și spovedanii ca acum, când

am ridicat doar *un colț al vălului care acoperă misterele, rușinile și durerile luxului ce desfășoară clasa noastră mijlocie.*

Din toate părțile recriminări împotriva bărbaților — și nu fără temei.

Zi cu zi se propagă tot mai mult printre bărbații însurați pretenția, ca nevestele lor să fie cât mai cochete, iar dânsii devin tot mai puțin indiscreți în ce privește sorginta acestui lux. Relele lor deprinderi: jocul de cărți, petrecerile în afară de domiciliul conjugal, răfinăria crescândă în ale mâncării, îi fac să uite cu desăvârșire că pretențiile de a avea neveste cochete, luxoase chiar, impun cel puțin sacrificiul de a renunța să afecteze o bună — adesea cea mai bună parte din leafă distracțiunilor extra-conjugale.

Asupra felului și repeziciunii, cu care dispar zestrele în gospodăriile noastre, tribunalul de notariat ne-ar putea da statistici elocvente.

Odată dispărută zestrea, tendințele de a continua traiul comod persistă și soțul devine tot mai... tolerant, tot mai puțin cercetător asupra mijloacelor de a se ține casa, «prestigiul», garderoba nevestei etc., etc. Amoralitatea se furișează pe nesimțite în sufletele soților, sau când unuia dintre ei situațiunea îi repugnă, drama începe.

Din nefericire, dramele sunt mai puține și înțelegerile tacite, cordiale, infame, se stabilesc spre cea mai mare glorie și sfințenie a căminului familiar.

Una din scrisorile ce am primit îmi desvăluie o situațiune de o brutalitate nu mai puțin respingătoare, de altfel, ca multe altele.

Soțul are 500 de lei leafă. Nevasta se chinuește să ție casa cu o servitoare care să nu ia mai mult de cinsprezece lei lunar. Se spală, se calcă în casă și femeea caută să fie curată, cochetă chiar, menajând pe cât posibil, bugetul soțului. Acesta nu numai că nu e mulțumit, dar aruncă nevestii curățică imputarea «că se vede că n'are căutare, de oarece se prezintă atât de prost ca garderoba»?! Fără îndoială, domnul trebuie să aibă stomac de... nisetru, dar asemenea stomacuri se înmulțesc uimitor dela o vreme încoace! Când sunt și copiii în asemenea căsnicii, avem școala gospodăriei în complet, cu elevii și exemplele vii dinnaintea ochilor!

Femeile cari se adaptează repede acestei vieți «de familie» sunt pildele cu cari nobilii soți scot ochii soțiilor rebele. E destul să repeți mereu: «N'ai ce pune pe tine? Dar madam X cum de are? Bărbatul-său are leafa mai mică și văd că e femeea cea mai chic!»...

Stima și considerația crește în jurul căsniciilor acestea «moderne»; nimeni nu le supără cu desv. luirea cancerului și el se întinde, bucurându-se de discreția și larga îngăduire a societății.

Nu trebuie atinsă... baza familiei!

E. D. F.

Acesta e un «colțișor» numai.

Câte și mai câte va fi putând să spună E. D. F.

despre alții, care-și speculează surorile, frații, copii, tineretele și numele și mișună prin antișambre ori prin biurouri dând cu cotul, ca să răzbească înainte și să apuce cele mai bune locuri pe la mese!?

În mijlocul unei societăți, care-i tolerează, ba-i chiar și utilizează pe aceștia, nu se mai scandalizează nimeni când urile personale se dau și în viață publică de gol și un Scurtu oarecare zbârănăie la București, un Braniște îi răspunde dela Lugoj, alt Braniște îl secundează dela Brașov, vechiul companion Schiopu le dă ecou dela Arad, «stâlpii cafenelelor» le țin isonul, iar impulsivul Octavian Goga, ametit de această armonie, își întonează și el cântarea lugubră.

E tot ceea ce a fost la 1884, când vorbiam despre *cei ce cred, că numai prin violență se poate restabili echilibrul*, tot ceea ce a fost la 1893—1896, și oamenii azi vinovați ar trece nebăgați în seamă ori ar fi chiar folositori, dacă alții n'ar profita de slăbiciunile lor, ca să sucească capetele fiecare potrivit cu interesele sale particulare.

Românii din regatul ungar n'au fost în stare să profite la începutul 1910 de o situațiune pentru ei favorabilă și au fost aruncați înapoi pentru-că, dasorganizați și lipsiți de conducere unitară, nu puteau să fie nici ca dușmani primejdioși, nici ca prieteni de vre-un folos.

Adevărul acesta are să iasă din ce în ce mai învederat la iveală și încercările făcute de a-l ascunde n'au putut decât să zăpăcească lumea și să

mai amâne reorganizarea partidului național român pe baze mai largi, ca să poată intra în el toți susținătorii sinceri ai cauzei române.

Oamenii, care numai ca printre picături, când n'au altă treabă, se preocupă și de cestiunea română, văzând gălăgia ce se face prin cafenele, prin întruniri improvizate, prin scandaluri de stradă și prin coloanele ziarelor, pot să creadă că «partidul național» e obștia Românilor din regatul ungar; noi însă, cei ce ne-am petrecut toată viața ostenind și luptându-ne, știm că aceia, care se presentă azi în fața lumii drept partid național, sunt nu numai puțini, ci totodată și desbinați între dânsii și astfel lipsiți de trecere. Poate comitetul să ia hotărâri cu «unanimitate» și să «decreteze» ori și ce, dar nu e nimeni sigur, că partisanii și organele de publicitate ale partidului vor ține seamă de dispozițiunile luate de «marele» comitet. Face fiecare cum îl taie capul, și în fiecare clipă ne putem aștepta, ca soții de luptă să se ncaiere între dânsii ¹⁾.

N'a fost în interesul «cauzei» campania înverșunată, adeseori chiar sălbatică, pe care oamenii adunați de ici de colo au purtat-o împotriva noastră, care timp de patruzeci de ani am ostenit și ne-am luptat, am făcut fiecare câte ceva și am adus și oarecare jertfe. Dacă după toate cele ce am făcut n'am putut să ne asigurăm nici măcar

1) Lucrul acesta s'a întâmplat în urmă.

dreptul de a ne spune în toată libertatea părerea, cine să se mai simtă îndemnat a stărui și a se expune pentru cauza românească!? Nimeni ori puțini numai, căci oamenii mai cumpeniți, cuprinși de scârbă, se dau la o parte, ca să nu fie insultați și ei, și în viața noastră publică au glas numai cei ce — nu aduc jertfe, ci-și caută fie rost, fie distracțiune.

Cuvinte de a se bucură de mânia deslănțuită au avut numai aceia, fie Români, fie Maghiari, care țin ca lupta să se urmeze fără de milă înainte până ce nu se vor fi istovit puterile unuia dintre cei intrați în ea.

Ajuns la vârsta mea, ori și ce om cu mintea întreagă e doritor de repaos și pornit spre pace. Cu atât mai vârtos trebuie să fim porniți spre pace noi tribuniștii ce mai suntem încă în viață, căci toate faptele, pe care le-am săvârșit împreună, în vederea păcii au fost chibzuite.

A putut să fie greșită politica, în care am stăruit, dar numai oameni fie de rea credință, fie lipsiți de judecată au putut să spună, că Părintele Mangra și-a renegat trecutul când a luat hotărîrea de a sprijini primul guvern ungar, care și-a dat în cea mai hotărîtă formă pe față dorința de a restabili pacea, iar noi am trădat cauza când n'am desaprobat hotărîrea luată de vechiul nostru amic și tovarăș de luptă.

Incheere.

Nu din propriul meu îndemn, nici din neastâmpăr, nu ca să mă apăr ori ca să susțin pe alții răspunzând la născocirile amăgitorilor de profesiune, nici mai ales ca să fac propagandă pentru anumite idei, ci silit de oameni și călcându-mi pe inimă, am luat până în mână, ca să luminez pe cei ce țin să fie lumați.

Pe mine nu m'a întrebat și nici nu are să mă întrebe nimeni, care îmi sunt părerile în ceea ce privește resolvarea conflictului dintre Români și Maghiari. Dacă m'ar întreba însă cinevâ, ar trebui să mă gândesc mult mai înainte de a mă fi dumirit în mine însu-mi, ce este și ce nu este cu putință în actualele împrejurări.

De-ocamdată pot numai să spun, ce n'are să se facă, dacă e vorba ca Românii din regatul ungar să nu mai fie nevoiți a-și mistui cele mai bune puteri într'o luptă fără sorti de izbândă.

Atât marile mase ale poporului, cât și partea covârșitoare a clasei culte compuse mai ales din

preoți și învățători au intrat în lupta aceasta numai de nevoie, în urma multelor jigniri, pe care le sufăr, ca să-și apere fiecare interesele și libertatea de lucrare. Pentru toți cei ce simt greul vieții e deci ademenitor gândul, că în urma unei apropieri către guvern li s'ar ușura pozițiunea, ar încetă jignirile și nu ar mai fi nevoie de continuarea luptei.

«*Tribuna*» din Sibiu, și în urmă cea din Arad au avut înrâurire covârșitoare pentru că au stăruit totdeauna asupra acestui gând în adevăr popular și au combătut cu toată hotărîrea nu numai pe cei ce renunțau la luptă, ci și pe cei ce stăruiau, ca ea să fie continuată cu îndârjire din ce în ce mai mare.

Vorba e deci și azi, ce are guvernul ungar să facă pentru-ca mîsele mari ale poporului și partea covârșitoare a clasei culte române să nu mai aibă nevoie să intre în luptă.

N'am ajuns încă să-mi pot da seama, dacă știe ori nu guvernul ungar, ce are să facă, dar am din ce în ce mai multe cuvinte de a crede, ca el puțin poate.

Sunt între Maghiari foarte mulți oamenii, pentru care continuarea luptei e chestiune de conservare individuală și aceștia dispun de multe mijloace, ca să zădărnicească silințele dn împăcare ale guvernului.

Acestora le vin într'ajutor zurbagiii ce au creat în viața noastră comună atmosfera înăbușitoare,

în care libera exprimare a opiniunilor nu mai e cu putință.

D-l Petre Carp, într'un discurs rostit la sfârșitul anului trecut în Cameră, a zis că România are să observe o atitudine neutrală în fața luptei dintre Maghiari și concetățenii lor români.

Cam acelaș lucru l-au zis și adversarii politici ai d-lui Petre Carp făcând mărturisirea, că «*cămașa li-e mai aproape decât surtucul*».

Lucrul acesta nu e adevărat, căci e împotriva firii.

Una e România, dacă Românii din regatul ungar se sbat mereu, ca să-și apere ființa, și alta, dacă ei se simt bine în țara lor, trăiesc în bună înțelegere cu concetățenii săi și se dezvoltă în toată libertatea.

Cu toate enunțările înțelepte dar atât partizani, cât și adversari de-ai d-lui P. Carp își dau pe întrecute silința de a agita «chestiunea națională» și de a-și câștiga aderenți între «frați», căci nemulțumirea Românilor din regatul ungar e, ce-i drept, un izvor de greutate pentru guvernul român și un fel de calamitate elementară pentru România, dar tot odată și un minunat cal de bătae pentru «politicianii» impulsivi și pentru «gazetarii» însetați de senzațiuni.

S'a făcut deci și se mai face abuz de suferințele Românilor din regatul ungar, și «șoviniștii» maghiari n'au mai buni ajutători decât «politicianii» și «gazetarii», care prin faptele lor produc

aparențele unei primejdioase mișcări naționale române, care nu s'a ivit ca reacțiune firească contra politicei greșite a guvernelor ungare și nu are în vedere restabilirea păcii, ci e pornită și susținută din București.

O cauză câștigată în felul acesta la București e fără doar și poate pierdută nu numai la Budapesta, ci și la Viena, ba chiar și aiurea.

Nu se cere nici multă pricepere, nici cătuși de puțină bărbăție, ca să insulti în public ori să ocărești fie prin întruniri, fie prin coloanele ziarelor pe un vicar episcopesc, care a avut bărbăția de a da pe față obstescul dor de pace și de a sprinzi pe cei ce vor s'o facă.

Încă mai puțină pricepere și bărbăție se cere, ca să scoți morți pe niște oameni, care s'au mărginit a mărturisi, că nu pot să desaprube o faptă după părerea lor impusă de împrejurări și să arate în toată liniștea cuvintele, pentru care noi Românii suntem interesați a face tot ceea ce ne stă prin putință, ca să nu se poată zice, că noi am zădărnicit bunele silințe ale guvernului ungar.

Care e rezultatul firesc al acestei furii desfășurate în lipsă de pricepere și de bărbăție!?

De oare ce la noi, ca pretutendeni, sunt puțini oamenii, care se expun să fie scuipați în public, Archierei ridicăți prin încrederea publică în scaunele lor, oameni îmbătrâniți muncind pentru binele obștesc și luptători încercați în învălmășeli grele sau retrași prin colțuri și nu se mai încumătă

să-și dea pe față părerile, iar poporul stă buimăcit în fața scuipătorilor ce ne fac de batjocură.

Suntem noi Români oameni destul de chibzuiți, ca să ne dăm seamă, că asemenea frivolități nu pot să fie decât păgubitoare pentru poporul român.

În timpul petrecerii la Sinaia a Alteții Sale Imperiale Arhiducelui Francisc Ferdinand aceia dintre Români din regatul ungar, care în urma prigonirilor politice au fost nevoiți să-și părăsească patria și să caute adăpost în România, au ținut să-și exprime într'o adresă prezentată de o deputațiune sentimentele de lealitate față cu monarhia habsburgică și devotamentul față cu monarhul părinților și al fraților săi.

Eu știu mai bine decât nimeni și cum a fost pus la cale acest act de devotament, și că el eră dorit de întreaga obște românească.

A fost o mângâiere pentru toți Români, că Alteța Sa imperială și regală, primind cu o particulară bunăvoință deputațiunea, a mărturisit în fața lumii, că ne socotește oameni leali și pe noi cei ce am fost nevoiți să ne părăsim vetrele părintești, rudele și prietenii din copilărie.

O mângâiere au fost pentru Români și declarațiunile Contelui Khuen ca om de încredere al Majestății Sale Impăratul și Regele apostolic Francisc Iosif I, și numai oameni lipsiți de judecată ori orbiți de patimi au putut să-și piardă bunul cumpăt când Comitele Ștefan Tisza, care ezi are autoritate covârșitoare în Ungaria, a măr-

turisit, că e în interesul statului ungar, ca Români să se simtă în mijlocul lui acasă la ei, și că în urma unei norocoase coincidențe a împrejurărilor situațiunea e priincioasă pentru restabilirea bunei înțelegeri între Români și Maghiari.

În ciuda tuturor opintirilor făcute spre a înăbuși libera exprimare a opiniilor, dacă nu azi, mâne ori poimâne se va da pe față adevăratul simțământ al Românilor din regatul ungar și oamenii cumpeșiți se vor îmbărbăta, vor înțelege glasul timpului, se vor organiza în toată serioșitatea și vor crea factorul cu autoritate de toți recunoscută, care azi lipsește.

Ce are să urmeze mai departe, aceasta nu poate azi nimeni să o prevadă.

Vorba nu e nici într'un caz, ce vrea cutare ori cutare comitet, cutare ori cutare fruntaș, cutare ori cutare «trădător infam», ci ce are să se facă pentru-ca *Români din regatul ungar să nu se mai simtă străini în țara lor.*

Iar lucrul acesta, dacă e vorba să fie făcut, nu se poate face de azi până mâne, ci va rezultă dintr'o lucrare urmată timp mai îndelungat în grea luptă cu cei ce asmuță fie pe Maghiari împotriva Românilor, fie pe Români împotriva maghiarilor.

În fața acestora ne aflăm Părintele Mangra și noi ceilalți, care suntem gata să ostenim și să aducem jertfe pentru ca să fie curmată, dacă se poate,

cât mai curând lupta, în care Românii din regatul ungar își sleiesc puterile.

Nu vor fi având dreptate ceia ce iau declarațiunile făcute de Comitele Khuen drept un fel de răspuns la «Memorandul», pentru care membrii comitetului central al partidului național român au trebuit să stea în temniță. Nu au însă dreptate nici cei ce pun la îndoială buna credință a Comitelui Khuen ori a Comitelui Ștefan Tisza. Cu puțință e numai, că nu sunt nici Comitele Khuen, nici Comitele Ștefan Tisza pe din destul duminiriți asupra măsurilor ce au să fie luate spre a pune capăt nemulțumirii legitime a Românilor ori că ei nu au destulă autoritare spre a lua aceste măsuri.

Românii din regatul ungar nu s-au luptat până acum și n'au să se lupte nici de-acî înainte, ca să-și apere *existența*, ci ca să-și asigureze *libertatea de desvoltare firească*, și pacea va fi cu puțință numai după ce Maghiarii se vor fi deprins cu gândul, că este în interesul statului ungar, ca concetățenii lor Români să nu fie jigniți în desvoltarea lor și să-și poată creă centrul vieții lor culturule în patria lor.

Aceasta e ceea ce vor ei și numai aceasta, și dacă li se asigură libertatea de desvoltare, ei susțin cu toată hotărîrea legăturile stabilite prin pactul dela 1867 între cele două părți ale monarhiei și prerogativele întemeiate pe sancțiunea pragmatică ale Coroanei, nu mai stăruie asupra autonomiei Ardealului, se socotesc membrii egal îndreptățiți

ai națiunii politice ungare și susțin statul ungar în toată sinceritatea.

Cei ce vorbesc altfel nu spun adevărul.

Neadevăr grăesc și aceia, care, profitând de lipsă de tact politic a câtorvâ diletanți, își dau silința de a face, ca lumea să creadă, că Româniî resping pacea oferită de guvernul ungar.

Când vorba e de restabilirea bunei înțelegeri, n'are guvernul ungar decât să vrea pentru-ca să găsească pretutindenea printre Români sprijinitori.

Inverșunarea, cu care oamenii ușuratici ori rău porniți au purtat azi, ca la 1893 și ca alte dăți, campanii de nimicire și lipsa de bun simț a câtorvâ politiciani/năvalnici pot să producă o zăpăceală trecătoare în capetele celor nedumiriți, dar nu pot să zădărnicească bunele silințe, dacă ele în adevăr există.

Postscripta.

Nu are nimeni să-i iubească pe Ardeleni, dacă ei înșiși nu se vor iubi unii pe alții!

Așa am zis sunt acum vre-o treizeci de ani, într'o dare de seamă asupra biografiei lui Șaguna, care și-a închis ochii rostind vorbele: «Nu vă certati!»

În timpul celor din urmă câte-va luni s'a petrecut aproape'n fiecare zi câte o faptă, care mi-a dat dreptate.

Ce făceau Românii din regatul ungar în ajunul alegerilor din anul trecut?

Se certau între dâșii.

Ce făceau în timpul alegerilor?

Se certau între dâșii.

Ce făceau după alegeri?

Se certau între dâșii.

Ce făceau când în dieta ungară se urmau discuțiunile asupra unor cestiuni de cea mai mare importanță?

Se certau între dâșii și ocăriau pe cei ce-și

dăduseră silința de a-i face să înțeleagă, că, certându-se între dâșii, le fac dușmanilor neamului românesc cele mai bune servicii.

Părintele vicar Vasilie Mangra se dăduse încă de mult la o parte pentru-că primise convingerea dureroasă, că e peste putință să lucreze împreună cu oameni, care nu sunt în stare să i-a o hotărâre, căci mereu se ceartă între dâșii.

Ioan Rusu-Șirianu, care întemeiase «*Tribuna*» din Arad și o ridicase, a trebuit să plece fiindcă nu mai eră în stare să înăbușe certurile dintre soții sei de luptă și vrajba dintre «*Tribuna*» și «*Lupta*» înființată anume spre a «omorî» «*Tribuna*». El și-a petrecut cele din urmă zile a vieții colaborând la «*Lupta*» și a dictat pe luptatul de moarte un articol pentru «*Lupta*», în care stăruia pentru buna înțelegere între frați.

Eu, când am fost invitat de d. Dr. Vlad să colaborez la «*Lupta*», am declarat, că după a mea părere înființarea unui ziar românesc la Budapesta e o greșeală, dar am colaborat și la «*Tribuna*», și la «*Lupta*», ba'n cele din urmă numai la «*Lupta*». Văzând apoi, că'n ajunul alegerilor certurile se'n-țetesc, am plecat la Budapesta și la Arad, ca să fac încercarea de a restabili buna înțelegere. Încercările mele au rămas însă zadarnice fiindcă nu deosebiri de vederi, ci animosități personale, simpatii și antipatii, lucruri mici și adese-ori urâte îi făceau pe oameni să se certe.

Scârbiți de aceste certuri, o mulțime de oameni

s'au dat la o parte, ca să nu fie ocărăți azi de unii, mâne de alții, și rândurile luptătorilor s'au rărit din ce în ce mai mult.

Văzând dar, că unul dintre cei retrași, d. Dr. Ioan Mihu, ia asupra sa sarcina de a face și d-sa o încercare pentru restabilirea bunei înțelegeri, Părintele Mangra și-a impus în fața furiei deslănțuite împotriva sa cea mai deplină rezervă, d-l Eugen Brote a stăruit să suspendăm «*Corespondența Română*», iară eu mi-am călcat pe inimă și am consimțit să nu public deocamdată «broșura», despre care se și spusese o mulțime de minciuni prin coloanele ziarelor totdeauna bine informate.

De ce folos ca j fost această amânare?

Acum cei ce se năpustiseră asupra noastră s'au încăierat între dânșii și în scurt timp a ieșit la iveală, că mințiau cei ce ziceau, că noi am voit să surpăm autoritatea comitetului, «representantul *legal*» al Românilor din regatul ungar.

S'a putut convinge ori-și-cine, că acest «representant legal» nu dispune de nici unul dintre organele de publicitate ale partidului, nu e în stare să eie hotărâri și nu poate să pornească nici o acțiune, căci nu ține nimeni seamă de dânsul.

În urma unei vechi și urâte neînțelegeri dintre membrii comitetului «*Lupta*» din Budapesta a «refusată supunerea» și a fost «boicotată» de soții «generoși». Furia s'a deslănțuit acum împotriva

d-lui Birăuț, care nu e în adevăr decât jertfa unora dintre membrii comitetului, care l'au amăgit.

Puțin timp în urmă s'a pornit în coloanele «*Tribunei*» o campanie învierșunată împotriva unora dintre membrii comitetului, și s'a deslănțuit lupta dintre tinerii «cțăriți» și bătrânii imbecili. A fost «boicotată» și «*Tribuna*» pentru-ca să se adeverească ceea ce am zis eu astă-vară.

Spre a mai amăgi lumea, s'a ținut la Budapesta o ședință, în care s'a luat cu unanimitate hotărîrea de a nu hotărî nimic în ceea ce privește atitudinea în viitor a partidului și au fost desavuate cele două ziare, în coloanele cărora fuseserăm ocărâți.

Are să se înființeze un nou organ de publicitate pus sub conducerea unor oameni, care mâne se vor certă între dâșii și nu sunt nici altfel în stare să poarte sarcina, pe care au luat-o asupra lor.

După-ce au fost aduse jertfe mari pentru înființarea și susținerea «*Luptei*» și după-ce palatul «*Tribunei*» a fost inaugurat cu mare pompă și cu mult zgomot, tot cei ce au cerut jertfele și au pus la cale banchete de triumf decretează desființarea celor două organe de publicitate, care nu de mult erau cele mai «valoroase», fala neamului.

E învederat, că în mijlocul acestei învălmășeli, d. Dr. Ioan Mihu a ostenit și d-sa în zadar, căci n'a fost nimeni în stare să-i deie răspuns la întrebarea, «Ce vreă partidul național român?»

Comitetul poate să spuie numai ce nu vreau cei mai colțoși dintre membrii lui.

E tristă afară din cale starea, la care sunt ajunși Românii din regatul ungar astă-zi, când li se zice: Profitați de ocaziune, căci nu poate nimeni să știe, dacă și când va mai veni o situațiune ca cea de azi!

Ce zic masele mari ale poporului, ce zice lumea, care ne vede, în fața silințelor noastre de a nimici tot ceea ce înși-ne am făcut și de a ne omorî noi între noi!?

Sunt mai ales trei oameni mie deopotrivă simpatici, căroră le pun întrebarea aceasta: d. Octavian Goga, d. Dr. Iuliu Maniu și d. Aurel Popovici.

Românul adevărat, dacă'ntâlnește pe stradă un popă beat, nu-și bate joc de el, ci-l ia frumușel și-l ascunde, căci rușinea nu e numai a omului, ci totodată și a neamului.

Chiar și dac'ar fi adevărat, că'n strămtorarea, la care nu din vina mea am ajuns, m'am vândut dușmanilor ori m'am însoțit cu «trădători», ori-șicare Român cu durere de neam ar aveà cuvinte de a nu striga'n gura mare, ci de a arunca vâlul asupra păcatului meu, iar aceasta nu pentru-că pe urma faptelor bune ce-am săvârșit în viața mea mi s'ar fi cuvîind oare-care cruțare, ci pentru-că exemplul dat de mine să nu ispitească pe cei tineri ori slabi de înger.

Nu mă iartă însă firea să presupun, că fie d. Oct. Goga, fie d. Dr. Iuliu Maniu, fie mai ales d. Aurel Popovici cred, că eu am intrat în sâmbria

cuiva, că sunt în stare să iau vre-un angajament contra convingerilor mele ori că aceia, cu care m'am însoțit, nu sunt oameni de bună credință și susținatori sinceri ai cauzei române.

«Un homme est à peu près dans le fond ce qu'il pense des autres» — zice Faber, și eu nu am încă destule cuvinte de a nu socoti pe d-nii O. Goga, Dr. I. Maniu și A. Popovici cum pe mine însu-mi nu mă știu.

De ce s'au pus atunci în rând cu defăimătorii? Ce i-a făcut să piardă din vedere, că, certându-se între dânșii, oamenii ca noi nu pot decât să compromită cauza, pe care au s'o servească!?

Numai deosebiri de vederi nu pot să fie la mijloc.

Ori-și-cât de greșite ar fi părerile mele și ale aceloră, cu care m'am însoțit, poate să rămâie cine-va om cum se cade și vrednic de toată stima și fără ca să fie de aceeași părere cu d. O. Goga, cu d. Dr. Iuliu Maniu ori cu d. A. Popovici, care nu sunt nici ei de aceeași părere, și dacă respectăm noi părerile lor, au să ne ierte și ei când nu le împărtășim.

Aceasta mai ales când nu e vorba numai de noi.

D. Octavian Goga, «intransigent», nu stă de vorbă cu nimeni, care nu e gata să-i deie autonomia Ardealului; d. Dr. Iuliu Maniu, om cu vederi mai largi, nu stă de vorbă cu nimeni, care nu-i reorganizează statul ungar; d. Aurel Popovici, om cu concepțiuni de tot mari, nu stă de

vorbă cu nimeni, care nu-i dă marea Austrie unită și puternică : Arhieriei români însă, preoțimea și dascălimea română, oamenii, care au rost ori ocupă pozițiuni în statul ungar, precum și masele mari ale poporului român sunt gata să steie de vorbă cu ori-și-cine, care poate să le deie oare-care garanții, că în viitor nu vor mai suferi ca în trecut. ei vor putea să-și urmeze fiecare'n toată libertatea lucrarea.

Părerea noastră e, ca hotărîtoare pentru cei ce iau parte la viața comună a Românilor e aceasta obștească pornire spre bună înțelegere cu ori-și-cine, care vrea să curme suferințele de până acum, și că nu avem nici unii, nici alții să sădăm vrajba între frații noștri puind în discuțiune chestiuni, care nu sunt azi și nu vor fi, poate, nici mâne actuale, și lămurind probleme, pe care noi Românii avem să le rezolvăm.

În deosebi d. Aurel Popovici a fost rău sugestionat și nu i-a făcut nimănui nici un bine reproducând și'n coloanele «*Epocei*» din București lungul articol, pe care nici în coloanele «*Gazetei*» din Brașov nu trebuia să-l publice.

Eu îi sunt fără îndoială recunoscător pentru silița ce-și dă, ca să producă în cititorii săi din Ardeal și din România convingerea, că noi tribuniștii de baștină totdeauna am fost gata să intrăm la învoială cu ori-și-cine, care vrea să găsească «*forma statornică*», despre care am vorbit fără de nici un încunjur în primul număr al «*Tribu-*

nei» și de atunci incoace totdeauna. Lucrul acesta e adevărat și e bine să se știe, că adevărat este.

Tot atât de adevărat e însă, că în timpul celor din urmă aproape trei-zeci de ani, nu a crezut nimeni de cuviință să steie de vorbă fie cu noi, fie cu alții dintre Români în vederea stabilirii unei înțelegeri. D. Aurel Popovici e chiar ridicol când se pune în rând cu d. Scurtu și vorbește și azi despre încercări de apropiere făcute de Baronul Desideriu Bánffy. Lasă că nu va fi ținut să le facă, dar îi eră mai comod să spună, că nu are cu cine să se înțeleagă, căci, mulțumită tactului politic al unora, între care și d-lui Aurel Popovici, Români erau și atunci, ca astăzi, încăierăți între dânșii.

N'a salvat d. Aurel Popovici nimic, căci nu eră nimic de salvat, și la cel mai nepotrivit timp a vorbit despre greșelile, spre care l'a împins firea sa impulsivă.

În fața actualei situațiuni cel mai învederat interes al neamului românesc e, ca Românii din regatul ungar să se prezente bine închegați și gata de a primi mâna ce li se oferă pentru ca să nu poată zice și comitele Khuen, că nu are cu cine să se înțeleagă.

Toce mai noi cei ce ne-am expus în luptă cu guvernele prigonitoare și am suferit și răbdat îndelung, toce mai noi cei mai nedreptățiți suntem în primul rând chemați a da dovezi de virtute ci-

vică și de abnegațiune, sprijinind pe ori-și-cine, care vrea să curme suferințele fraților noștri.

Acum e timpul să iasă la iveală, că fie lipsiți de pricepere, fie orbiți de patimă au fost cei ce ne-au prigonit și că totdeauna numai restabilirea ordinii legale am voit-o.

Pătrunși de gândul acesta, nu numai ne-am expus, ci am adus totodată și jertfe pentru noi grele în interesul restabilirii bunei înțelegeri între frații noștri și concetățenii lor.

Accia, pe care fie amorul propriu, fie ambițiunea, fie mânia încă nepotolită, fie convingerile lor nu-i iartă să facă asemenea act de abnegațiune, să aibă cel puțin bunul cumpăt de a nu sădi yrajba. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceea ce a fost la începutul anului 1910 — a fost și a trecut, și nu știm, ce are să aducă ziua de mâne, dacă Românii din regatul ungar nu-și vor fi venit în fire mai nainte de a se fi realizat reforma electorală și cea administrativă, care numai pentru cetățenii actualului regat ungar se fac.